

IZ STRANIH ARMIJA

О совјетској војној науци и ратној вештини

У теоретским радовима савремених совјетских војних писаца* видно место заузима третирање предмета и садржаја војно-теоретске мисли. То је условљено, како се наводи у совјетским војним издањима, великим променама у материјалној основи и другим условима војне изградње и у вези с тим потребом да се јасније и прецизније одреде оквири проблема и питања којима треба да се бави војна теорија. При томе се полази од великог значаја теорије уопште, а војне и њеног научног карактера напосе, за предвиђање и осветљавање путева пракси. Посебан значај војне теорије лежи у томе што њене поставке могу бити у пуној мери практично проверене само у суровим условима рата, што и захтева да се њој прилази са највећом пажњом. Поготову ако се има у виду чињеница, како се доста често указује у најновијим радовима совјетских војних писаца, да је култ Стаљинове личности низ година кочио развој совјетске војне мисли и стварао нејасноће у погледу њеног предмета и садржаја.

Управо из тих радова може се видети да још увек постоје извесне нејасноће, односно нека нерашчишћена питања и различита мишљења око тога којим проблемима и у ком обиму треба да се бави совјетска војна наука. У том погледу, како наводе писци књиге „О совјетској војној науци“,¹ међу совјетским војним теоретичарима постоје три гледишта. Једно, које има све мање присталица, полази од тога да војна наука треба да се бави само питањима ратне вештине, односно методима и облицима оружане борбе, док се остале друштвене и друге науке имају бавити осталим проблемима рата. Ово гледиште, које је преовладавало у прошлости,

* У овом чланку изнесени су совјетски ставови на основу следећих материјала: кандидат војних наука, генерал-мајор М. В. Смирнов и пуковници И. С. Баз, С. Х. Казлов и П. А. Сидоров: *О совјетској војној науци*, издање Министарства одбране СССР, Москва 1960. год.; маршал Совјетског Савеза В. Д. Соколовски на челу групе од 15 војних писаца, генерала и пуковника: *Војна стратегија*, издање Министарства одбране СССР, Москва 1962. год.; генерал-мајор, професор Н. В. Пуховски: *О совјетској војној науци*, издање Министарства одбране СССР, Москва 1953. год.; Војно-политичка академија В. И. Лењина: *Марксизам-лењинизам о рату и армији*, издање 1959. год.; *У помоћ официрима који изучавају марксистичко-лењинистичку теорију* (збирка чланака), издање Министарства одбране СССР, Москва 1959. год.; генерал-мајор А. Лаговски, професор, доктор војних наука: *Стратегија и економика*, издање Министарства одбране СССР, Москва 1961. год.; *Краснаја звезда* од 11. маја 1962. год.; *Краснаја звезда* од 22. септембра 1962. године.

¹ Кандидат војних наука, генерал-мајор М. В. Смирнов и пуковници И. С. Баз, С. Х. Казлов и П. А. Сидоров: *О совјетској војној науци*, издање Министарства одбране СССР, Москва 1960.

изједначава војну науку са ратном вештином или је њој потчињава. Сматра се да је ненаучно и да га у садашње време заступају углавном буржоаски војни писци.

Друго, сасвим супротно гледиште јесте да војна наука треба да обухвати углавном све проблеме, односно уз чисто војне и политичке, и економске и друге аспекте рата. Судећи по неким војнотеоретским радовима може се закључити да је ово гледиште било више заступљено у току ранијих неколико година и да се у извесној мери ослањало на Стаљиново изједначавање стратегије и политике и његове познате поставке о одлучујућем значају стално дејствујућих фактора за ток и исход рата, односно да је произишало из нејасноћа које су ове поставке, а нарочито она о улози позадине, унеле у војну мисао. Тако, на пример, генерал-мајор, професор Н. В. Пуховски, у свом раду „О совјетској војној науци“² на једном месту каже: „Особеност процеса развитка совјетске војне науке представља чисто народни карактер њене изградње, тј. околност да је она производ колективне мудрости народа и комунистичке партије који је нашао свој коначни израз у партијским документима и одлукама партијских конгреса, конференција и пленума ЦК. У њима је совјетска војна наука добила дубоко економско и политичко образложење као систем научног знања читавог комплекса питања рата“.³

Треће гледиште полази од тога да војна наука треба да се бави проучавањем проблема оружане борбе као суштине рата. Ово гледиште се може сматрати преовлађујућим или у основи прихваћеним у досадашњим дискусијама совјетских војних теоретичара.

У послератним годинама спроведена су разна проучавања у вези са одређивањем предмета, садржаја и обима војне науке. Изишли су неки радови посвећени појединим проблемима војне науке. У многим високим војно-научним установама и јединицама одржане су конференције. Сакупљен је значајан материјал који дозвољава да се мање-више тачно одреди предмет и садржај војне науке, установи веза и узајамна зависност управо између војне науке и других грана човекових знања.⁴

У вези са раније изнетим, ово треће гледиште, његова обрада и образложење, заслужује пажњу и од интереса је у војно-теоретском погледу, па ће о њему надаље и бити речи. Њега заступају како совјетски војни теоретичари који у основи изједначавају рат са оружаном борбом, тако и они који рат схватају шире, односно који оружану борбу сматрају као битно, суштинско, али не и једино средство рата.

Наиме, неки војни писци (на пример, „Војне стратегије“)⁵ стоје на становишту да је рат крајње сложена друштвено-историјска појава, али само једна у низу појава, једна страна друштвеног развитка зависна од

² Генерал-мајор, професор Н. В. Пуховски: *О совјетској војној науци*, издање Министарства одбране СССР, Москва 1953. год.

³ У ствари исти овакав став по коме совјетска војна наука обухвата читав комплекс питања рата налази се и у великој совјетској енциклопедији — издање 1952. год.

⁴ Кандидат војних наука, генерал-мајор М. В. Смирнов и пуковник И. С. Ваз, С. Х. Казлов и П. А. Сидоров: *О совјетској војној науци*, издање Министарства одбране СССР, Москва 1960. год.

⁵ Маршал Совјетског Савеза В. Д. Соколовски на челу групе од 15 војних писаца, генерала и пуковника: *Војна стратегија*, издање Министарства одбране СССР, Москва 1962. године.

његовог тока, од узајамних политичких односа држава и класа. Рат је део целине, део политике, с обзиром да он представља продужење политике насиљем — оружаном борбом. Он је, према томе, организовано оружано насиље између појединих различитих друштвених класа, држава, група држава и нација у име постизања одређених политичких циљева. Политика, осим рата, располаже и низом других ненасилних средстава помоћу којих може остваривати своје циљеве, а да не прибегава рату. То су идеолошка, политичка, економска, научнотехничка и друга слична средства и форме борбе. За разлику од других средстава, рат има посебну специфичност јер се за његово вођење ствара специјалан систем војних организација, војне производње и начина извођења ратних дејстава.

Истовремено се рат као друштвена појава, као крајње средство остварења политике одређених класа и држава, не може изоловати од других друштвених појава нити од других средстава политичке борбе која постоје у миру, а остају и за време рата. Значај тих појава и средстава борбе није сталан ни за време мира ни за време рата. Међутим, оружана борба је постојано, основно и одлучујуће средство политике у рату, док су сва остала усмерена на садејство оружаним снагама и другим војним формацијама изграђеним ради постизања политичких циљева оружаним насиљем. Према томе, појам „рат“ не подразумева и невојна средства борбе јер су средства насиља средства оружане борбе. Војна наука проучава дакле рат као оружану борбу, као специфичну друштвену делатност.

Према мишљењу других војних писаца,⁶ појам рата је шири од појма оружане борбе. По њима рат је друштвено-историјска појава необично сложеног и разноврсног карактера, која у савременим условима захвата све области друштвеног живота. Ратне припреме и ратна дејства покрећу и стављају у посебан, специфичан положај не само војне него и друге материјалне, моралне, научне и друге вредности зараћених земаља. Тако се рат припрема и води у области економике са циљем да се што више развије и искористи за ратне потребе сопствена економска моћ, а истовремено ослаби противника. У савременим ратовима слабљење економске моћи представља један од најважнијих задатака оружаних снага.

Рат се припрема и води у политичко-идеолошком погледу. Свака страна настоји да овим путем обезбеди што потпунију подршку свог народа циљевима рата, онемогући тежње противника да поремети ту подршку, односно настоји да што више ослаби подршку маса противничке стране његовим ратним циљевима и сл.

Рат се припрема и води у области дипломатске активности кроз коју свака земља настоји да учврсти свој међународни положај, тј. да обезбеди што потпунију сарадњу и подршку пријатељских земаља, а ослаби односе противника са другим земљама, изолира га итд.

Рат се припрема и води и у области науке и технике, пропагандно-психолошке активности итд. Међутим, оно што је битно и по чему се рат као друштвена појава првенствено карактерише јесте да се он у чисто војном погледу припрема и води кроз оружану борбу, тј. оружаним снагама које постоје, изграђују се и стављају у дејство као основни инструменти рата.

⁶ Кандидат војних наука, генерал-мајор М. В. Смирнов и пуковник И. С. Баз, С. Х. Казлов и П. А. Сидоров: *О совјетској војној науци*, издање Министарства одбране СССР, Москва 1960. год.

Проучавање рата са целим комплексом питања која он неминовно намеће представља веома сложен и обиман задатак. Ни једна друштвена наука не може претендовати на такву свеобухватност. Нормално је да се све друштвене и друге науке, свака у својој области, баве проблемима рата, што оне у ствари и чине. Тако рат као друштвену појаву, са разних тачака гледишта, изучавају политичке, економске, историјске и друге науке. Међутим, рат је на првом месту продужење политике посебним, тј. специфичним средствима силе. Оружана борба је битна делатност земље у рату, тј. суштина рата и на њено успешно обезбеђење усмерене су мање-више све остале друштвене активности. Управо чињеница да је оружана борба суштина рата, а истовремено и његова специфична делатност, различита од свих других, намеће потребу да се њом бави посебна научнотеоретска област — војна наука.

Дакле, може се рећи да савремена совјетска војна мисао сматра оружану борбу предметом војне науке и суштином рата.

Совјетски војни теоретичари посебно наглашавају да је филозофска, идеја основа совјетске војне науке историјски материјализам и да њена методологија почива на материјалистичкој дијалектици. Основни задаци које она у научнотеоретском погледу решава углавном се свде на: истраживање и откривање објективних законитости и закона оружане борбе и, на основу њих, разраду метода и облика оружане борбе против непријатеља; истраживање и одређивање начина припреме оружане снага и територије земље за рат, као и свестрано обезбеђење оружане борбе у материјално-техничком, морално-политичком и другом погледу; разраду теоретског основа обуке и васпитања трупа у складу са захтевима рата; обраду питања развитка војне науке у целини и по деловима.

У рату, као и у миру, све области друштвеног живота подлежу дејству одређених објективних закона. Историја непобитно доказује да то важи и за оружану борбу. Наиме, оружана борба као друштвена делатност не може се строго издвајати — ван односа и узајамног дејства са свим осталим друштвеним делатностима. Оружане снаге се припремају и оружане борбе води у одређеним друштвено-политичким, економским, просторно-географским, историјским и другим условима који, са многобројним и разноврсним факторима који се налазе у њиховој основи, управо одређују основне карактеристике и рађају одређене објективне законитости оружане борбе. У вези с тим проучавање оружане борбе не може да се свде само на уски оквир питања начина употребе оружане силе, на методе и форме њеног дејства, тј. само на ратну вештину. За сваку науку, па и војну, једно од основних питања јесте истраживање и откривање објективних закона и закономерности у области коју дотична наука истражује. Сходно томе, један од основних задатака војне науке јесте упознавање објективних законитости оружане борбе, и то како општих, важећих за сва времена, тако и посебних за дату историјску ситуацију. На основу њих војна наука разрађује принципе, методе и облике изградње и дејства оружане снага. Упознавање поменутих законитости истиче истовремено и потребу и указује на пут сагледавања дејства и утицаја постојећих услова и фактора на оружану борбу. С друге стране, познавање утицаја разних услова и фактора на оружану борбу кроз прошлост, нарочито најновију, омогућује сагледавање објективних законитости савремене

оружане борбе и утврђивање начела и облика који би били у складу с њима. У сваком случају, познавање објективних законитости оружане борбе у датом времену представља полазну основу научне разраде питања којима се бави војна наука у целини, а посебно њен најважнији део — ратна вештина. Субјективни фактор, тј. способност и стваралачки рад војних кадрова може бити и биће од огромног значаја само ако се заснива на познавању тих законитости и ако дејствује у складу с њима.

Једна од основних општих друштвених закономерности јесте зависност, у крајњој линији, свих друштвених појава од материјалних, тј. економских услова. Ова закономерност у односу на оружану борбу, за коју је дефиницију дао Енгелс и по коме „читава организација и борбени метод армије, а с њиме победе и порази зависе од материјалних, тј. економских услова, од људског материјала и оружја, према томе од квалитета и броја становништва и технике“, представља, према совјетским војним писцима, камен-темељац совјетске војне науке и војне изградње.

Условљеност војне изградње, броја и квалитета оружаних снага, метода и облика њихове употребе, материјалним, односно економским факторима испољава се кроз дејство низа других закономерности. Она уједно указује на следеће закономерности војне изградње и оружане борбе: пораст броја и квалитета технике у оружаним снагама по мери економског, а у вези с тим техничког развитка; примену нових метода, облика оружане борбе у складу са повећањем броја и квалитета технике којом су опремљене оружане снаге; повећање размаха оружане борбе како у погледу учешћа становништва тако и географског пространства у вези са општим економским и техничким развојем и повећањим техничких могућностима средстава борбе; повећање материјалних расхода, људских и материјалних губитака у вези са размахом рата и порастом броја и квалитета техничких средстава борбе итд.

У савременим условима улога и значај економике за изградњу оружаних снага и оружану борбу непрестано расту. Војна наука треба да познаје могућности коришћења економског потенцијала за оружану борбу, односно његовог обезбеђења за сопствену страну, као и могућности његовог рушења код противника. Проучавањем рата са становишта економике (пребацивања мирнодопске економике на ратни колосек, рада привредних организација у ратним условима, односно економског потенцијала у целини) баве се економске науке. Војна наука обрађује само одређена економска питања и то она којима се разјашњава улога економског потенцијала, тј. могућности његовог кориштења и обезбеђења у војној изградњи и оружаном борби. При томе се војна наука ослања на резултате економских наука. Само се по себи разуме да је проучавање улоге економских фактора у рату немогуће без солидних општих економских знања. „Савремени рат захтева да официрски кадар познаје основна економска питања и њихову примену у војсци. Од официрског састава који ради у органима војних команди стратегијског степена захтева се широко и конкретно војно-економско знање... Квалификовани војни економист у садашње време неопходан је у високом штабу исто толико колико и други штабни радници било које војне специјалности“.⁷

⁷ Генерал-мајор А. Лаговски, професор, доктор војних наука: *Стратегија и економика*, издање Министарства одбране СССР, Москва 1961. год.

Једна од основних законитости рата уопште, а савременог напосе, јесте одређена, управо одлучујућа улога народних маса у рату. У вези с тим припремама за рат обухваћене су не само оружане снаге већ цела земља, све снаге и средства народа. Војна наука мора да познаје могућности народа и земље и да разјасни начин и форме најбољег кориштења народа за оружану борбу. У уској вези са овим јесте и законитост да се у праведним ратовима морално-политички фактори претварају у велику материјалну снагу и да у крајњој линији могу да доведу до победе материјално и технички слабије стране. Ово нарочито важи за морални дух народа у револуционарним, грађанским и народнослободилачким ратовима. Због тога војна наука треба да познаје друштвено-политичке, економске и друге услове и факторе који леже у основи морално-политичког потенцијала и да проучава и разјашњава улогу и значај, односно кориштење и обезбеђење овог потенцијала за оружану борбу, и то како код сопствене тако и код противничке стране. У проучавању наведених питања војна наука се ослања и на остале друштвене и друге науке. Будући рат ће се вероватно водити масовним и високо технички опремљеним оружаним снагама. У вези с тим изразито се повећала улога техничке образованости народа, тј. великог броја људства способног да опслужује савремену сложену технику.

Проучавање улоге како војног тако и економског и морално-политичког потенцијала (кроз њихов узајамни однос) у оружаној борби обеју противничких страна потребно је војној науци ради сагледавања односа војних снага и одређивања најпогоднијих начина дејства. При томе ваља истаћи да искуство ратова у прошлости указује и на такву законитост оружане борбе по којој, при приближно једнаким осталим условима, у рату побеђује она страна која је остварила повољнији однос снага и средстава у поређењу са противником, рачунајући у те снаге и средства све политичке, војне и друге факторе. Међу те факторе мора се убројити и субјективни фактор, тј. начин употребе оружаних снага зависно од општег односа снага, њиховог састава и карактера особина наоружања и технике, као и умешности вођења оружане борбе. У рату се наине догађа да страна која има повољнији однос снага и средстава трпи поразе уколико их правилно и вешто не користи.

Неки совјетски војни писци сумњају у то да у рату, у савременим условима, зараћена страна која не располаже нуклеарним оружјем може да победи другу страну која тим оружјем располаже, без обзира какав начин вођења рата применила.⁸

У савременим условима огромног техничког напретка и масовног увођења све новијих и савршенијих техничких средстава у оружане снаге, дошао је до изражаја нов закон оружане борбе, закон јединства, целисходности и узајамне повезаности оружане борбе на копну, мору и у ваздуху. Из овог закона произишло је једно од основних начела совјетске ратне вештине по коме се у савременим условима оружана борба може успешно водити само заједничким напорима свих видова и родова ору-

⁸ Тако, на пример, говорећи о томе да држава мора увек водити рачуна да начини вођења рата одговарају војноекономским могућностима, степену техничке опремљености оружаних снага и карактеру рата, аутори „Војне стратегије“, између осталог, кажу: „На пример, у рату у савременим условима, ако држава не располаже нуклеарним оружјем, тешко да ће јој поћи за руком да постигне победу над противником који то оружје поседује па ма какав начин вођења рата одредила државна политика.“

жаних снага. У основама ратне вештине налази се и дејствује низ других закона и закономерности који произилазе из оних о којима је већ било речи. Једна од важних јесте условљеност успеха дејства оружаних снага обезбеђењем снага и средстава који одговарају постављеним циљевима. Постоје и закономерности везане за видове и обим (размер) дејстава у оружаној борби, као, на пример, да промена размера дејстава и квантитативних показатеља доводи до радикалних квалитативних промена. На овој закономерности заснива се подела совјетске ратне вештине на стратегију, оперативну вештину и тактику.

Већ је речено да се војна наука у разради одређених економских и морално-политичких питања оружане борбе, њене законитости, карактера итд. ослања на економске и друге друштвене науке. За разраду теоретских основа припреме оружаних снага, метода и облика њихове употребе, војна наука се ослања и на низ других научних знања, усмеравајући их на изучавање одређених проблема војне изградње и оружане борбе и стварајући на тај начин у свом оквиру одређене војнонаучне дисциплине. Тако војна наука преко војне историје изучава искуства оружане борбе у прошлости, нарочито најновијој, утицај постојећих услова и фактора на ту борбу у одређено време итд. и то на темељу података историје уопште, а историје ратова напосе. Ово упознавање са искуствима из прошлости омогућује војној науци, поред осталог, сагледавање законитости оружане борбе и, у вези с тим, олакшава разраду начелних питања изградње оружаних снага и припреме земље за рат у савременим условима.

Проблеме производње и кориштење опреме и наоружања, нарочито у савременим условима, војна наука не би уопште могла решавати без војнотехничких наука. На основу достигнућа техничких наука и потреба, односно захтева ратне вештине, војнотехничке науке решавају она питања која се односе на материјално-техничко обезбеђење оружаних снага, тј. конструисање, производњу и што успешнију примену ратне технике. Значај војнотехничких наука у оквиру војне науке изразито је порастао у савременим условима с обзиром на потребе оружаних снага за масом све боље и сложеније војне технике и на то да број и квалитет технике, као и умешност у њеној примени, спадају међу најважније факторе за успешно вођење борбе. Исто тако треба напоменути да је у савременој војној делатности изразито порастао значај егзактних наука, нарочито математике и физике.

Припреме оружаних снага за рат не би се могле замислити без наставно-васпитног процеса кроз који се војници, старешине, јединице и установе оружаних снага оспособљавају за вођење оружане борбе. Тај процес, нарочито у савременим условима, мора да се заснива на научној основи. Због тога у оквиру војне науке постоји посебна научна дисциплина — теорија обуке и васпитања, која разрађује методе и форме борбене и политичке припреме оружаних снага. Теорија обуке и васпитања се користи достигнућима и поставкама цивилних педагошких наука и на њиховој основи разрађује оне специфичне, организационе, методолошке и друге наставно-васпитне проблеме који одговарају оружаним снагама. Кроз борбenu и политичку припрему сваки припадник, све јединице и сви органи оружаних снага треба да стекну знање, умешност и друге особине које захтевају ратна доктрина и ратна вештина. Једна од најважнијих поставки

теорије обуке и васпитања управо истиче захтев да обука и васпитање морају одговарати захтевима савременог рата, тј. морају бити што више прилагођени (приближени) страним ратним условима.

Савремени војни механизам постао је веома сложен. Његов живот и рад, обнављање и покретање његове организационе структуре, у целини и по деловима, морају се разрађивати на научним основама. Тим питањем, у оквиру војне науке, бави се посебна теорија — војна администрација (или војна организација). Војна администрација разрађује теоретске основе организације и командовања оружаним снагама, њихове попуне, војне службе, мобилизације, демобилизације, организације и рада позадине итд. и то према захтеву ратне вештине, на првом месту стратегије, и на основу економских, политичких и других могућности земље.

Најзад, војна наука не би могла теоретски решавати низ питања у погледу припреме оружаних снага и вођења оружане борбе без одређених знања која даје војна географија. Она проучава природне, економске, политичке и војне услове разних земаља, војишта и појединих рејона са становишта њиховог утицаја на припрему рата, тј. оружане борбе и ратних дејстава. У проучавању наведених питања војна географија користи закључке и податке политичке, економске и физичке географије, као и низ других социјално-политичких, економских и осталих наука. Војна географија одређује степен утицаја физичко-географских услова на ратна дејства. Ови закључци, као и подаци о политичком, економском и другим стањима потребни су првенствено стратегији ради оцене датих услова у односу на могућности припреме и вођења оружане борбе, у погледу разраде ратних планова и у оквиру њих одређивања стратегијских објеката, рејона, праваца итд.

Из предњег произилази да војна наука обухвата прилично широк круг знања и да би било погрешно сматрати је конгломератом низа разнородних наука. Војна наука је, у ствари, јединствен систем учења и знања о припреми и вођењу оружане борбе. Она, као и свака друга наука, произилази из праксе и служи интересима праксе, тј. оружане борбе. Због тога она, осим теоретских поставки о припреми и вођењу рата кроз оружану борбу, има и свој практични, односно примењени (експериментални) вид кроз који се проверавају теоретске поставке. За разлику од других наука, потпуно проверавање вредности теоретских поставки војне науке могућно је само у ратној пракси.

Совјетски војни теоретичари не одричу постојање научних елемената и у буржоаској војној науци. И поред идеалистичке, ненаучне, идејно-филозофске основе и постојања у њој, на основу тога, одређених противречности и недоследности, буржоаска војна наука је способна да у одређеном степену одражава објективне законитости оружане борбе. Таква способност буржоаске војне науке последица је корекција које у њу уносе живот и пракса. При томе треба имати у виду да су искуства оружане борбе из прошлости заједничка свим војним наукама. Теоретске поставке војне мисли из прошлости једнако су доступне представницима војне мисли свих земаља. Осим тога, материјално-техничка база и војно-технички садржај совјетске и буржоаске војне мисли су мање-више слични или једнаки. Тиме се и може објаснити чињеница да видови и облици које разрађује војна теорија буржоаских земаља и совјетска војна наука

имају неке сличне или заједничке црте, нарочито у специјалним војно-техничким питањима. Због тога совјетска војна наука сматра целисходним упознавање достигнућа војне мисли и других земаља и критичко одабирање и прихватање онога што је научно и корисно.

Совјетски војни писци истичу непрекидан процес развитака војне науке у складу са општим, на првом месту економским и научно-техничким развитаком. Тај процес се одвија кроз проналажење и прихватање нових, а одбацивање застарелих поставки о оружаном борби. Промене у војнонаучној мисли утолико су брже и радикалније, уколико су брже и радикалније економске, научнотехничке и друге промене које их условљавају. Тако је најновији буран развитак науке и технике, који је омогућио производњу и масовно увођење у оружане снаге квалитативно новог, ракетно-нуклеарног оружја, радио-електронике и других најмодернијих средстава борбе, довео до револуционарних промена у војној мисли. Сагледавање тога новог, револуционарног и на бази тога доношења нових (практичних) закључака и решења, критичко одабирање и одбацивање свега онога из искуства прошлости што је супротно том новом, односно прихватање онога што је у складу са њим — један је од основних задатака војне науке.

Војна наука се такођер снажно развија и кроз праксу оружане борбе, и то нарочито против моћног противника. Такав случај је био и са совјетском војном науком у току II светског рата, нарочито у области ратне вештине. Процес развоја војне науке одвија се и кроз повећање обима питања које она проучава с обзиром на све већу, односно све тешњу повезаност и испреплетеност оружане борбе са другим видовима борбе у рату.

Однос између војне науке и ратне доктрине је питање којим се исто тако баве совјетски војни теоретичари. Иако су тесно међусобно повезане и узајамно условљене, војна наука и ратна доктрина су два појма. Значење појма „ратна доктрина“ својевремено је одредио познати војсковођа и војни мислилац из времена грађанског рата и првих година совјетске власти — Фрунзе. Његову дефиницију ратне доктрине прихватили су готово потпуно и савремени совјетски војни теоретичари који такођер настоје да што јасније одреде однос између ратне доктрине и војне науке. Тако према речима пуковника И. Седељникова,⁹ „Совјетска ратна доктрина представља прихватање јединствених, принципијелних, руководећих погледа од стране совјетске државе који се односе на карактер и циљеве евентуалног рата, основне проблеме припреме земље и целог народа за одбијање империјалистичке агресије, основне проблеме организације и учвршћења борбене моћи оружаных снага СССР, као и њихове употребе у рату. Совјетска ратна доктрина заснива се, природно, на закључцима совјетске војне науке и представља у неку руку синтезу, уопштавање војнонаучних достигнућа и војнонаучних знања. Али то не значи да је ратна доктрина пасивна у односу на војну науку. Поставке совјетске ратне доктрине, када се коначно формулишу и постану руководеће, представљаће путоказ за даљи развој совјетске војне науке“.

На основу проблематике коју војна наука обухвата и разрађује, а о којој је до сада било речи, совјетски војни теоретичари су израдили и

⁹ О совјетској ратној доктрини, „Краснаја звезда“ од 11. маја 1962. год.

прихватили овакву њену класификацију (поделу): општа теорија (опште основе) војне науке, теорија ратне вештине, војноисторијска наука, теорија обуке и васпитања трупа, војна администрација (или војна организација), војна географија и војнотехничке науке.

Сви ови делови или гране војне науке тесно су међусобно повезани и усмерени на заједничко проучавање оружане борбе, с тим што у томе сваки део има одређену улогу. Основну улогу и значај имају општа теорија војне науке и теорија ратне вештине. Предмет и садржај војне науке у целини одређује се у ствари њима. Остале научне дисциплине имају задатак да опслужују, тј. да обезбеђују и помажу развој ових двеју основних научних дисциплина.

Општа теорија војне науке је заједничка полазна основа, тј. увод у све остале њене саставне делове. Она проучава законе и закономерности оружане борбе, улогу и утицај датих услова и фактора, односно место и улогу економског, моралног и војног потенцијала у тој борби и у вези с тим основне карактеристике оружане борбе и сл. На тај начин општа теорија поставља основу методима и облицима оружане борбе, као и материјалном и материјално-техничком обезбеђењу оружаних снага. Она одређује смер и принципе изградње оружаних снага, бави се предметом и методологијом војне науке и сл.

Теорија ратне вештине је најважнији саставни део војне науке и бави се питањима припреме и вођења оружане борбе на копну, мору и у ваздуху, видовима и облицима те борбе у свим размерама, облицима партизанских дејстава итд. Поставке ратне вештине, односно њене потребе и захтеви, одређују смер научноистраживачке делатности војне науке у целини. Начела ратне вештине и облици оружане борбе које она разрађује изражавају објективне законитости оружане борбе. Због тога је теорија ратне вештине научна.

За развитак теорије ратне вештине, поред знања, неопходни су још умешност и стваралачки рад и команданата, због чега совјетска ратна вештина придаје велики значај способности старешина и војсковођа. Последњих година, под утицајем општег развоја, дошло је до великих промена и у развоју совјетске ратне вештине, до потпуно нових погледа на начин припреме и вођења оружане борбе, на употребу видова и родова оружаних снага и сл.

По усмерености и узајамној условљености својих саставних делова (делови за одређени обим дејства), совјетска ратна вештина је јединствена, тј. недељива. Међутим, она истовремено проучава и специфичности разних обима оружане борбе, као и њиховог узајамног односа. Исто тако ратна вештина разматра и специфична својства и дејства одређених видова и родова оружаних снага. Ради тога се ратна вештина као јединствена целина, с обзиром на то какве обиме (размере) ратних дејстава разматра, дели на стратегију, оперативну вештину и тактику, а с обзиром на специфична својства одређених видова и њихове употребе, у оквиру јединствене ратне вештине, постоје (као њене гране) ратне вештине ракетних снага стратегијске намене, КоВ, снага ПВО, ратне морнарице и ваздухопловства. Истовремено совјетска војна мисао одриче самосталан карактер

рата на мору, копну или у ваздуху. Постоје само ратна дејства у овим сферама у оквиру рата као целине, која су потчињена тој целини.

Ратна вештина сваког поменутог вида, изузев вида ракетних снага стратегијске намене, дели се на оперативну вештину и тактику. Што се тиче стратегије, она је једна за све видове. У погледу искориштења видова у оружаном борби, стратегија по сваком виду има одговарајући раздео. Разматрањем употребе вида стратегијских ракета искључиво се бави стратегија.

Војна стратегија чини водећи, саставни део совјетске ратне вештине. Теорија војне стратегије разрађује начелне поставке припреме земље и њених оружаных снага у складу са циљевима и карактером рата, начине и одлике оружане борбе у оквиру целог рата и у појединим периодима, заједничка дејства видова, као и дејства сваког вида посебно. Совјетска војна стратегија придаје нарочито велик значај карактеру и начину вођења почетног периода рата који може бити одлучујући за ток и исход целог рата. Основни начин вођења евентуалног светског рата, према гледиштима совјетске војне стратегије, састојао би се у примени масираних ракетно-нуклеарних удара. „Војна стратегија у условима савременог рата постаје стратегијом дубоких ракетно-нуклеарних удара, усклађених са дејством свих видова оружаных снага ради истовременог пораза и уништења оружаных снага и економског потенцијала на целој дубини територије противника како би се циљеви рата постигли у кратком року“.¹⁰

Циљеви и задаци стратегије одређују се и непосредно произилазе из циљева и задатака државне политике. Војна стратегија је основни инструмент политике у рату. Према томе, у односу на војну стратегију политика има руководећу улогу кроз цео рат.

Полазећи од тога да земљама социјалистичког лагера може бити наметнуто да воде и рат локалних размера и да стога морају бити спремне и за такву врсту ратова, совјетска војна стратегија се бави проучавањем питања вођења како светског тако и локалних ратова.

Један од веома важних задатака теорије стратегије јесте разрада и проучавање војних, економских, моралних и других услова вођења оружане борбе за сопствену и противничку страну, а у вези с тим природе и карактера рата и ратних дејстава стратегијских размера. Теорија стратегије бави се одређивањем основних видова и облика ратних дејстава, праваца, рејона и објеката испољавања главних напора оружаных снага у складу са постављеним циљевима и могућностима.

Теоретске поставке стратегије представљају путоказ у решавању проблема организације и припреме оружаных снага и територије земље, односно војишта, припреме и спровођења стратегијског развоја, плана рата и сл. Стратегија је исто тако умешност или вештина руковођења ратним припремама и оружаном борбом у целини, односно дејствима стратегијских размера. На основу политичких циљева, изучавања услова и фактора који одлучују о току и исходу рата, стратегијско руководство доноси одлуке којима се одређују видови стратегијских дејстава оружаных снага за постизање одређених циљева, затим мере у погледу припреме земље за рат

¹⁰ Маршал Совјетског Савеза В. Д. Соколовски на челу групе од 15 војних писаца, генерала и пуковника: *Војна стратегија*, издање Министарства одбране СССР, Москва 1962.

у војном и материјално-техничком погледу, као и командовања оружаним снагама у целини и појединим крупним групацијама; уједно се постављају конкретни задаци оружаним снагама и појединим групацијама према развоју ситуације у току рата, уопштавају искуства постигнута кроз претходна дејства и преносе на трупе итд.

Стратегијско руководство учествује у одређивању количина и квалитета извора и резерви свих врста, како у живој сили тако и у материјално-техничким средствима, неопходним за оружане снаге и оружану борбу.

Резиме свега досад реченог о стратегији као водећем делу ратне вештине може се изразити њеном дефиницијом у књизи „Војна стратегија“ која гласи: „Војна стратегија представља систем научних знања о законмерностима рата као оружане борбе у име одређених класних интереса. На основу изучавања искустава ратова, војно-политичке ситуације, економских и моралних могућности земље, нових средстава борбе и погледа вероватних противника, она истражује услове и карактер будућег рата, начине његове припреме и вођења, видова оружаних снага и основе њихове стратегијске употребе, а исто тако и основе материјалног и техничког обезбеђења, као и руковођења ратом и оружаним снагама.

Истовремено то је област практичне делатности највишег војно-политичког руководства, врховне команде и виших штабова која се односи на вештину припреме земље за рат и вођење оружане борбе у конкретним историјским условима.“

Аутори „Војне стратегије“ указују на то да је, под утицајем појаве и развоја ракетно-нуклеарног оружја и других најновијих техничких средстава борбе, низ руководећих принципа, норми и појмова војне стратегије у последњем рату подвргнут темељитом преиспитивању или је потпуно изгубио значај. Такав је случај са принципом концентрације снага и средстава на одлучујућем правцу, са стратегијским принципом економије снага, принципом делимичне победе по коме се општа победа састоји од делимичних успеха, са представом о војишту, о стратегијском развоју, маневру итд. Изгубили су значај ранији, основни видови стратегијских дејстава, стратегијска одбрана и стратегијско наступање који су били везани за дејства на линијама, тј. фронтovima у рејонима непосредног додира групација КоВ, којима су садејствовале снаге свих осталих видова. Раније је судбина рата решавана на копненим војиштима, а сада се тежиште оружане борбе преноси на најважније рејоне и објекте размештене у дубокој позадини противника.

Удари ракета стратегијске намене по објектима у дубокој позадини противника, као и по групацијама његових оружаних снага, који ће имати основни значај за ток и исход рата, не могу се сврстати у оквир стратегијске одбране или стратегијског наступања везаних за дејства КоВ. Такођер се ни дејства снага за одбрану територије земље од нуклеарних удара, а исто тако ни дејства на морским просторствима не могу више потчињавати дејству снага КоВ. Наравно, дејство на копненим војиштима имаће посебно велики значај у довршавању разбијања и уништења непријатељских снага, у заузимању територије противника, у одбрани сопствене и заузете територије итд.

Писци „Војне стратегије“ истичу да би било веома опасно прихватити стратегијску одбрану, односно одбрамбену стратегију и да офанзивној стратегији евентуалног агресора морају бити супротстављена одлучна офанзивна дејства ракетно-нуклеарних удара. Одбрана ће постојати само у оперативним и тактичким оквирима. Ови писци износе следеће основне видове стратегијских дејстава у евентуалном светском рату:

Први, принципијелно нов вид стратегијских дејстава представљају ракетно-нуклеарни удари по најважнијим војним и другим објектима на целој територији противника; овај вид дејства изводио би се кроз ударе стратегијских ракета и операције стратегијске авијације.

Други вид стратегијских дејстава представљала би дејства на копненим војиштима за потпуно разбијање копнених групација противника, заузимање и окупацију непријатељеве територије, као и за спречавање упада његових снага на сопствену територију. Овај вид стратегијских дејстава спроводио би се углавном кроз копнене, нападне и одбрамбене операције.

Трећи вид стратегијских дејстава обухвата одбрану територије земље — првенствено од нуклеарних удара — и то снагама и средствима противавионске и противракетне одбране (ПВО). Овај вид дејстава спроводио би се кроз противракетне и противавионске операције.

Четврти, самостални вид стратегијских дејстава јесу дејства на морским војиштима, усмерена на разбијање групација противничке морнарице, нарушавање његових поморских комуникација, односно заштиту сопствених, као и сопствене обале од нуклеарних удара с мора. Иако ће овај вид дејстава, по мишљењу ових писаца, попримити знатно веће размере него у прошлом, отаџбинском рату, тешко је рећи да ће он имати одлучујући значај за исход рата. Овај вид стратегијских дејстава спроводиће се кроз поморске операције.

Као могућан вид стратегијских дејстава совјетска војна стратегија разматра и дејства у космичком простору.

Партизанским дејствима и унутрашњем отпору народа као специфичном виду, који је у прошлом рату одиграо значајну улогу, савремена совјетска војна стратегија не придаје посебно велик, стратегијски значај. Овај вид се разматра у оквиру организације и дејства грађанске одбране у смислу спремности народа за одлучна партизанска дејства у случају да на појединим војиштима непријатељским групацијама пође за руком да се пробију на територију земље.

Стратегијски напад и стратегијска одбрана могу сачувати ранији значај само у локалним ратовима који би се водили конвенционалним средствима.

Средства стратегије су оружане снаге у складној повезаности и јединству свих видова, с тим што главна, водећа улога припада ракетном виду стратегијске намене.

Оперативна вештина (оператика) се сматра најмлађим саставним делом совјетске ратне вештине, а темељи су јој ударени у току I светског рата. Оперативна вештина је добила прву значајнију практичну примену у грађанском рату после велике октобарске револуције, а пуну теоретску и практичну разраду у току II светског рата. Појава оперативне вештине у најужој је вези са стварањем крупних здружених војних формација које су, због релативно велике покретљивости (у прво време то су били коњички корпуси и армије), биле средство за дубоке продоре, односно за развијање тактичких успеха и њихово претварање у продоре кроз оперативни распоред противника. На темељу искустава из I светског рата, а нарочито из грађанског рата, као и пораслих могућности оружаних снага (кроз развитак тенковских и моторизованих снага, авијације и морнарице, и уопште кроз сталан пораст броја и квалитета технике у оружаним снагама), теорија оперативне вештине се даље развијала да би кроз искуство II светског рата била разрађена као посебан, самосталан део ратне вештине.

Оперативна вештина се бави изучавањем операција, односно конкретних израза и форми видова стратегијских дејстава. Савремене операције представљају „сложени комплекс разноврсних борбених дејстава обједињених јединством замисли, средстава и циљева, која се изводе на копну, у ваздуху и на мору крупним групацијама састављеним од оперативних формација различитих видова оружаних снага и које дејствују на одређеном оперативном или стратегијском правцу“.¹¹

За разлику од стратегије која је једна, јединствена за све видове оружаних снага, оперативна вештина изучава питања припреме и извођења операција како обједињених групација више видова, тако и оперативних формација само једног или претежно једног вида. Према томе, оперативна вештина, као део ратне вештине, је с једне стране, у наведеном смислу, заједничка за више видова, а са друге, постоји и као део ратне вештине сваког појединог вида, осим ракетног вида стратегијске намене.

Зависно од учешћа једног или више видова у њима, операције се деле на заједничке и самосталне. У односу на простор где се изводе, на копну, мору, у ваздуху или једновремено у све три ове сфере, а такођер зависно од начина извођења, операције могу бити копнене, ваздушне, противваздушне (противракетне и противавионске), поморске, десантне и противдесантне.

Копнене операције могу бити нападне (подразумевајући ту и противнападне) и одбрамбене (подразумевајући ту и одступне).

Потпуно самосталних, изолованих операција оперативних јединица, или дејстава видова оружаних снага у целини, у савременим условима не може бити.

Циљ сваке операције је разбијање и уништење оперативних групација противника, разбијање и уништење његових економских објеката или заузимање објеката односно рејона од оперативног или стратегијског значаја, тј. таквог објекта или рејона чијим се овлађивањем стварају повољни услови за наредна дејства.

¹¹ Кандидат војних наука, генерал-мајор М. В. Смирнов и пуковници И. С. Ваз, С. Х. Казлов и П. А. Сидоров: *О совјетској војној науци*, издање Министарства одбране СССР, Москва 1960. год.

У одређеним случајевима, по размаху и резултатима, операције могу непосредно да утичу на етапне стратегијске циљеве рата и тада оне имају стратегијски значај.

Савремена теорија оперативне вештине има свој чисто теоретски и примењени део. У теоретском делу оперативна вештина изучава карактеристике савремених операција, законитости и принципе њихове припреме и извођења, организацију, могућности и особине оперативних формација видова, облике припреме и извођења операција групацијама обједињених видова или формацијама појединих видова, питања оперативног обезбеђења, командовања и сл. За питања материјално-техничког обезбеђења операција, оперативна вештина, односно сваки вид оружаних снага у оквиру своје оперативне вештине, има самостални раздео — оперативну позадину.

У примењеном делу оперативна вештина се бави разрадом конкретних питања у односу на припрему и извођење нападних и одбрамбених операција свих обима и у најразличитијим условима, операција група фронтана, фронтана и армија, операција КоВ, морнарице, ваздухопловства и снага ПВО земље, заједничких операција, затим разрадом оперативних маршева, прегрупација, видова оперативног обезбеђења, рада позадине и сл.

Оперативна вештина је истовремено умешност организовања и руковођења операцијом, што значи да од способности и стваралаштва команданата и штабова зависи примена поставки оперативне вештине у пракси.

Тактика се бави питањима боја на копну, мору и у ваздуху. Циљеве и задатке тактици одређује оперативна вештина или, боље речено, тактичка дејства произилазе из замисли операције и воде се у њеном интересу. Успех боја се цени искључиво по томе колико доприноси успеху операције.

Бој је организовани оружани сукоб тактичких јединица КоВ, ваздухопловства и морнарице, самостално или кроз узајамно садејство, са циљем да се уништи или зароби непријатељ или да му се нанесу такви губици који ће га приморати да се одрекне од извршења добијених задатака. Бој је ограничен временски, просторно и по јачини снага и средстава које у њему учествују.

У оквиру операције или самостално, бој се може водити на земљи само копненим снагама или уз подршку снага ваздухопловства и морнарице, у ваздуху само ваздухопловним снагама или уз подршку средстава ПВО с копна и мора, на мору само снагама морнарице или уз подршку са копна или из ваздуха.

Тактика се дели на: општевојну која изучава законитости и основе општевојног боја и тактику видова и родова као, на пример, тактику пешадије, тенковских јединица, артиљерије и ракета, авијације, војнопоморских снага и снага ПВО.

Материјално-техничким проблемима боја бави се посебан раздео тактике — трупна позадина, која се дели на тактику организовања и уређења трупе позадине у разним видовима боја, на војномедицинску тактику итд. У припремном делу тактика се бави разрадом разних видова и облика боја у најразноврснијим условима борбене ситуације. Кроз приме-

њени део тактика разрађује планирање и извођење боја, све видове борбеног обезбеђења, организацију командовања, материјално-техничко обезбеђење, дотур, евакуацију, санитетско збрињавање итд.

Стратегија, оперативна вештина и тактика су у тесној узајамној повезаности. То и условљеност саставних делова ратне вештине, као и њено водеће место, одређени су потчињеношћу делимичних успеха општим циљевима рата. Отуда поставке тактике морају одговарати циљевима оперативне вештине који опет произилазе из циљева стратегије.

Ратну вештину (до одређене мере и општу теорију) обезбеђују низом података и закључака све остале научне дисциплине војне науке. Без таквих научних дисциплина као што су: војна администрација, теорија обуке и васпитања, војнотехничке науке у савременим условима, ратна вештина не би могла да постоји нити да се развија.

До сада је било речи, у општим цртама, само о основним питањима којима се бави совјетска војна наука, а посебно о најважнијем делу војне науке — ратној вештини. У једном чланку није ни могуће обухватити сву проблематику нити посебно обрадити и остале саставне делове совјетске војне науке.

Треба напоменути да се совјетска војнотеоретска мисао, судећи по досад објављеним издањима из ове области, претежно бави проблемима припреме и вођења оружане борбе у евентуалном светском рату. Овај рат совјетски војни писци сматрају најслободнијим и он би се по својим основним карактеристикама битно разликовао од свих досад познатих. Светски рат би, како се истиче у совјетској војној публицистици, био судар између две моћне коалиције земаља, супротних друштвено-политичких система, и водио би се одлучно и бескомпромисно уз неизбежну масовну употребу ракетно-нуклеарног и другог оружја за масовно уништавање и као такав би имао до сада непознат уништавајући и рушилачки карактер. Услови у којима би се такав рат водио и фактори који би утицали на његов ток и исход, његове карактеристике и, у вези с тим, питања припреме земље и посебно оружаних снага, као и начини њихове употребе, управо заузимају доминирајуће место у издањима савремених совјетских војних писаца. У вези са свим што је напред речено, разумљиво је што оружана борба у разним локалним, ограниченим ратовима (евентуални локални ратови наметнути социјалистичким земљама, мали империјалистички ратови, народноослободилачки и грађански револуционарни ратови), као и начини и облици њеног вођења заузимају ограничено место у њиховим радовима.

Савремени совјетски војни писци истичу да се у прилажењу војнотеоретским проблемима савремена совјетска војнонаучна мисао ослања на војна дела класика марксизма-лењинизма, нарочито на Лењинову војну делатност, на војнотеоретске радове истакнутих војних мислилаца из првог периода изградње и развоја совјетске државе и армије, као Фрунзеа, Шапошњикова, Тухачевског, као и на богата искуства из великог отаџбинског рата. При томе се нарочито инсистира на потреби проучавања и сагледавања свега новог и прогресивног што материјални развитак и нови услови доносе са собом и да се у складу с тим потраже нова решења у

војној делатности. У том смислу нарочито велики значај и утицај на развој војне мисли испољиле су одлуке, односно закључци XX, XXI и XXII конгреса КПСС. Одлуке ових конгреса по питању одбрамбене способности земље представљају, како често напомињу совјетски војни писци, полазну основу теоретских разрада и практичних решења у целој војној делатности. На основи истих ових одлука дошло је до видног оживљавања и полета дискусије у совјетској војној теорији.

Као што је познато, на последњим конгресима КПСС разматрани су далекосежни економски планови комунистичке изградње СССР. За руководећи принцип совјетске спољне политике проглашена је борба за мирну коезистенцију држава са разним друштвеним системима, за опште и потпуно разоружање, за искључивање рата из живота друштва, као и за економско, научно и друго такмичење између два светска система. Полазећи од тога да је рат као средство за постизање политичких циљева туђ социјалистичкој земљи, затим од великог пораста снага социјализма и мира итд., на конгресима је истакнуто да у савременим условима „рат није тотално неизбежан“, иако опасност од његовог избијања постоји све док постоји империјализам и активност агресивних кругова у свету. Та опасност намеће, како је истакнуто у програму КПСС донесеном на XX конгресу, „неопходност одржавања одбрамбене моћи совјетске државе и борбене способности њених оружаних снага на нивоу који обезбеђује одлучно и потпуно разбијање сваког непријатеља који би се усудио да посегне на совјетску домовину“. Наведени и други слични ставови присутни су у свим совјетским војнотеоретским радовима. Они у великој мери опредељују теоретска разматрања и практична решења питања изградње и употребе совјетских оружаних снага у евентуалном светском рату. Високу техничку опремљеност и спремност за одлучна дејства оружаних снага у сваком моменту совјетска војна мисао сматра једним од основних предуслова да се агресор обузда, тј. одрекне агресивних намера, а ако се ипак одлучи на агресију, да моментано добије уништавајући противудар. У вези с тим, као главни вид оружаних снага изграђен је вид стратегијских ракета, а за први вид стратегијских дејстава сматрају се ракетно-нуклеарни удари по најважнијим објектима противничке стране. Истовремено тај вид стратегијских дејстава совјетска војна мисао сматра принудним и њему би совјетске оружане снаге прибегле само у случају туђе агресије.

Развијајући се на бази нових, ванредно великих материјалних и научнотехничких достигнућа, у духу одлука последњих конгреса КПСС, и кроз борбу са остацима култа личности, савремена совјетска војна мисао, њена уопштавања и закључци кроз радове совјетских војних писаца или иступања најистакнутијих војних руководилаца свакако су од интереса за војне старешине, посебно оне који се баве војном теоријом.

С. Поповић

Francuska kontragerila u Alžiru

Partizanskom i gerilskom, odnosno protivpartizanskom i protivgerilskom ratu pridaje se danas znatno veći značaj nego pre i u toku II svetskog rata. Moglo bi se čak reći da je nastala kvalitativna promena u shvatanju suštine »malog« rata jer se očekuje da će partizanska i gerilska dejstva u pozadini neprijatelja, odnosno protivpartizanska i protivgerilska dejstva u sopstvenoj pozadini, biti sastavni i veoma značajni deo operacija na frontu, pa u izvesnim situacijama eventualnog atomskog rata i jedina mogućna forma borbe. Zato gotovo sve vlade i generalštabovi u svojim planovima predviđaju konkretne mere za organizovanje ovih dejstava u budućem ratu. Radi toga se u okviru oružanih snaga stvaraju posebne gerilske i protivgerilske formacije; KoV i avijacijska podrška se prilagođavaju uslovima takvog rata; uvodi se nova tehnika (posebno helikopteri u većem broju) pogodna za dejstva protiv partizana. Posebna se pažnja posvećuje proučavanju dosadašnjih iskustava, naročito iz zadnjih ratova, u kojima su »kontragerilska« dejstva, kako se najčešće nazivaju na Zapadu, imala značajnu ili dominantnu ulogu. U tom sklopu pitanja posebno su interesantna iskustva francuskih oružanih snaga u ratu protiv oslobodilačkog po-

U članku »Francuska kontragerila u Alžiru« izneseni su metodi francuske kontragerile prema sledećim materijalima:

Revue de défense nationale, Francuska, jul 1956. god.; *Revue militaire d'information*, Francuska, april 1955, april 1956. i decembar 1958. god.; *L'Armée — La Nation*, Belgija, oktobar 1959. god.; — *Army, SAD*, avgust 1960. god.; — Zdravko Pečar: *Alžir*; — *Nacionalnooslobodilački front Alžira*, članak u »Socijalizmu« br. 5 i 6/61. god.

kreta u Alžiru. Ta su iskustva od naročitog značaja i za zavisne i kolonijalne narode koji se sa oružjem u ruci bore za svoju slobodu, kao i za sve manje zemlje kojima će opštenarodni rat biti glavna forma borbe protiv eventualnog agresora.

Pri sagledavanju iskustava iz rata u Alžiru moraju se stalno imati u vidu sve okolnosti u kojima se on vodio. Naime, on se vodio u uslovima relativnog svetskog mira i po formi je bio lokalni, ali je u suštini predstavljao sukob progresivnih i reakcionarnih snaga u širem obimu. Francuska je, prema mnogim inostranim podacima, nastojala da »lokalizuje« svoju oružanu intervenciju u Alžiru i da taj rat prikaže kao »interni problem pacifikacije jednog dela svoje teritorije«. U tome očigledno nije uspeła. Alžirski problem je neminovno postao »svetski problem«. Sve miroljubive snage sveta pružale su određenu podršku borbi alžirskog naroda i vršile donekle pritisak na Francusku. Posebno treba imati u vidu činjenicu da se Alžir neposredno graniči sa Tunisom i Marokom koji su, i pored raznih teškoća i uticaja sa strane, bili spremni da njegovim oslobodilačkim snagama pruže pomoć. Sa druge strane, u to vreme francuske oružane snage nisu bile angažovane u nekim drugim sukobima, sem što su imale određenih obaveza prema NATO-u. Zbog toga je Francuska i mogla da upotrebi gotovo sve svoje efektivne u borbi protiv Alžirskog oslobodilačkog pokreta. U tome joj je olakšavala situaciju i sama blizina Alžira. Teško je pretpostaviti povoljnije uslove od ovih za fizičko vođenje anti-gerilskog rata, pa ipak su rezultati i ovde izostali.

Rat za slobodu koštao je alžirski narod ogromnih gubitaka.¹ Međutim, i

¹ Prema alžirskim podacima, od početka oružane borbe do konca 1957. godine Alžirci su imali sledeće gubitke: poginulo je oko 50 000 boraca i 500 000 odraslih stanovnika.

francuski narod je tim ratom mnogo izgubio.² U Francuskoj su, kako se tvrdi u stranoj štampi, u vezi sa ratom u Alžiru izbile na površinu najreakcionarnije snage koje su ozbiljno poljuljale njen ugled u svetu. Pa i francuska ekonomika je pretrpela ozbiljne štete. Uprkos tome što je Francuska u tom ratu angažovala ogromne snage, njena okupacija ove zemlje nije bila svrsishodna. Taj sedmogodišnji kolonijalni rat očigledno je pokazao nemogućnost veštačkog zadržavanja i sprečavanja zakonitog istorijskog procesa nacionalnog oslobođenja.

Poznato je kako je došlo do rata u Alžiru i kakve su njegove posledice. Alžirske mase su odmah posle završetka II svetskog rata, u kojem je i alžirski narod dao svoj doprinos pobeđi nad fašizmom, zatražile — shodno Atlantskoj povelji — slobodu i nacionalnu nezavisnost. Francuske vlasti su se tome suprotstavile. One su želele, kako se tvrdi, da zadrže svoju okupaciju ove zemlje, pre svega, zbog značaja Alžira

Prema francuskim podacima prosečni alžirski gubici iznosili su 100 ljudi dnevno. Iz saopštenja francuskog Ministarstva odbrane vidi se da je u toku sedmogodišnjeg rata, tj. do kraja 1961. godine, poginulo oko 141 000 alžirskih boraca. S druge strane, prema podacima iz knjige Zdravka Pečara o Alžiru vidi se da su Alžirci do 1959. godine imali preko 600 000 žrtava.

Bivši urednik lista »Alve republike« i autor poznate knjige »Tortura« Anri Aleg, koji je posle višegodišnjeg tamnovanja nedavno pobjegao iz zatvora u Francuskoj, izjavio je rumunskom listu »Kontemporanul« da je dosad izgulinuo u borbi za nezavisnost preko 1 000 000 Alžiraca (»Politika«, 3. XII 1961. god.).

² Prema francuskim podacima, od početka oružanog ustanka do konca 1957. godine, gubici francuske armije bili su sledeći: poginulo 1600 oficira i 83 000 podoficira i vojnika, ranjeno 2700 oficira i 43 000 podoficira i vojnika, a nestalo ili onesposobljeno 13 000 oficira, podoficira i vojnika.

Prema podacima FLN prosečni francuski gubici iznosili su oko 50 ljudi dnevno.

Međutim, prema zvaničnom saopštenju francuskog Ministarstva odbrane, u Alžiru je od početka rata do kraja 1961. godine poginulo 17 250 pripadnika francuskih trupa, ranjeno 51 800 oficira i vojnika, a nestalo 198.

Od ukupnog broja poginulih, dve trećine francuskih vojnika izgubilo je živote u borbama na frontu u Alžiru, dok su ostali nastradali prilikom sabotaža. Od ukupnog broja ranjenih, 27 900 vojnika i oficira povređeno je u raznim incidentima i sabotažama (»Politika«, 9. III 1962.).

u privrednom i vojnostrategijskom pogledu. Činjenica da je jedan deo alžirskog stanovništva (svega 10%) francuskog porekla, poslužila im je kao izgovor za to.

Oslobodilačka borba alžirskog naroda otpočela je 1. novembra 1954. godine. Pripreme su vršene u izuzetno dubokoj ilegalnosti. Izgleda da francuska vlast nije očekivala ustanak već je, naprotiv, verovala da u Alžiru neće i ne može doći do oslobodilačkog pokreta kakav je bio u Tunisu, Maroku i Indokini. Početni period tog rata nije imao formu masovnog ustanka, već je započeo nizom atentata i napada diverzantskih grupa i komandosa. Nekih 30—40 borbenih grupa Alžiraca odmah su preduzele napade na žandarmerijske postaje i policijske komesarijate, na farme,³ kasarne, skladišta oružja i druge objekte, a obračunavali su se i sa raznim kvislinškim formacijama, lugarima i drugim koji su nastavili da služe francuskoj administraciji. Kasnije, a naročito 1956. godine, ustanak je postajao sve masovniji.

PRVA REAGOVANJA FRANCUSKIH VLASTI NA USTANAK

Prema inostranim podacima ustanak u Alžiru iznenadio je kako francusku upravu, tako i njene vojne krugove u toj zemlji. Početne borbe Alžiraca bile su olakšane nesuglasicama koje su u to vreme postojale u vojno-političkim vrhovima Francuske. Vlada je, izgleda, htela da taktizira prema Alžircima, pripremajući »reformu« statusa Alžira, dok se pred inostranstvom čitava stvar prikazivala kao »interni francuski problem«, čije rešenje treba tražiti u okviru policijskih mera francuske armije. Međutim, komanda francuskih oružanih snaga, poučena iskustvima rata u Indokini, tražila je i otpočela da preduzima

³ Farme su krupnija imanja (poljoprivredna dobra) koja su držali koloni (dospeljeni Francuzi, Italijani i dr.), a kao radna snaga za njihovu obradu korišćeni su domoroci.

ozbiljne mere za ugušivanje pokreta još u začetku.

Posle prvih kolebanja preduzete su masovne represalije nad stanovništvom, otpočela su brojna hapšenja, ubijanja ljudi i paljenja sela. Zatim su preduzete akcije čišćenja, kao i slanje trupa u planinske oblasti Oresa i Kabilije — u predele u kojima su se pojavile prve ustaničke grupe.

To je najpre zaplašilo alžirski narod, čije su simpatije bile na strani nacionalnooslobodilačkog pokreta. Ustaničnici su uložili mnogo napora da razbiju taj strah i objasne ciljeve svoje revolucije, što su i postigli izvođenjem raznih akcija. Uprkos ovakvom reagovanju francuskih snaga, oružana borba u Alžiru se brzo razvijala da bi krajem 1955. i početkom 1956. godine poprimila širi karakter i u nekim oblastima prerasla u opštenarodni ustanak.

Poznato je da je francuska komanda posle prvih neuspeha počela da dovlači pojačanja. Ranija francuska posada brojala je oko 70 000—80 000 vojnika i policajaca. Od oktobra 1954. do sredine 1955. godine, brojno stanje oružanih snaga povećalo se za 3—4 puta, tako da je sredinom 1955. godine iznosilo 250 000—300 000 francuskih vojnika, bez snaga lokalne milicije. Tada je otpočela energična akcija da se uguši ustanak i svaka misao koja je išla za tim da se promeni »status quo«. Oružane snage su sprovodile akciju »čišćenja« po celom Alžiru. Istovremeno je sproveden i princip kolektivne odgovornosti«, koji je doveo do masovnog uništavanja Alžiraca i njihovog odvođenja u logore oko francuskih uporišta. Francuske vlasti su, prema podacima, to proglasile akcijom zaštite civilnog stanovništva od terora ustanika. U stvari, hteli su da im narod posluži kao živi zid oko tih francuskih uporišta.

I ta akcija francuskih snaga nije dala željene rezultate. Nasuprot tome,

ustaničke snage su u proleće 1956. godine porasle na nekoliko desetina hiljada vojnika i pristupile formiranju i organizovanju prvih regularnih jedinica sa savremenijim naoružanjem, koje su zaplenjivale od francuskih vojnika prilikom sukoba, a delom ga dobijale izvana. Na stranu ustanika prešli su mnogi odredi »Alžirskih strelaca« i druge jedinice u kojima su bili Alžirci, a koje je francuska komanda poslala u Alžir radi gušenja ustanka.⁴ Zbog toga je francuska komanda preostale jedinice alžirskih vojnika u francuskoj vojsci prebacila u Nemačku i na Korziku.

Pošto se dotadanje snage nisu pokazale dovoljnim, a ni preduzete mere efikasnim, to je francuska komanda ponovo pristupila povećanju svojih efektivna i preduzimanju novih mera. Povećala je svoje oružane snage na pola miliona vojnika i preduzela organizovanje sistema kontrole alžirske teritorije.

SISTEM KONTROLE TERITORIJE I DRUGE MERE

Mere u pogledu organizovanja sistema kontrole alžirske teritorije sastojale su se, pored ostalog, u stvaranju tzv. »kadijaža«⁵ u svrhu definitivne »pacifikacije Alžira«. Na svim važnijim zemljišnim tačkama i objektima (komunikacijama, prevojima, instalacijama i sl.) izgrađena su uporišta — »kadijaži«. Uporišta su postavljena na međusobnom udaljenju od 10—15 km (dok su kasnije, na utvrđenim graničnim linijama prema Tunisu i Maroku, postavljena na svega 3—5, a ponegde i na

⁴ U proleće 1956. godine, mesec dana posle prelaska prve jedinice »Alžirskih strelaca« na stranu ustanika, još četiri veće jedinice (odreda), sa celokupnim naoružanjem, pridružile su se ustanicima. Posle toga usledili su prelazi i drugih manjih jedinica. Samo u Oraniji — 5. vilaji — prešlo je 6 četa »Alžirskih strelaca«, a u 4. vilaji — 3 čete, itd.

⁵ Šahovski raspored uporišta (garnizona) koji pomoću manjih grupa i patrola, artiljerijske vatre i avijacije, efikasno kontrolišu zaposednute teritorije od strane francuskih oružanih snaga.

1—4 km) i bila su vrlo različitog sastava. U njima su, obično, naročito u većim, bili zastupljeni svi rodovi vojske (pešadija, artiljerija, oklopna kola i tenkovi), a jačina snaga kretala se od 10—400 naoružanih vojnika (Francuza i domorodaca).

»Kadrijaži« su predstavljali uporišta postavljena u obliku četvorougaoznika, koja su se međusobno pokrivala artiljerijsko-minobacačkom vatrom, uz tesno sadejstvo i podršku avijacije. Pri svakom pokušaju prilaza i napada na jedno od pomenutih uporišta, u dejstvo su stupala i ostala tri. Načelno, u svim tim uporištima 50% sastava jedinica bilo je u strogoj pripravnosti, dok je druga polovina bila u stalnom pokretu na zemljištu koje dotično uporište kontroliše.

S obzirom da je teritorija Alžira veoma prostrana i da je ostao još uvek znatan prostor za manevar alžirskih ustanika, ovakav sistem razbacivanja snaga po čitavoj teritoriji nije doneo željene rezultate, niti je mogao obezbediti kontrolu i sprečiti aktivnost FLN,⁶ naročito u planinskim delovima, posebno u oblastima Velike Kabilije, Oresa itd. U takvom sistemu obezbeđenja i kontrole teritorije francuske snage su bile povremeno i odsečene i opkoljene u planinskim delovima, zbog čega je francuska komanda bila prinuđena da ih snabdeva pomoću aviona i helikoptera. Sem toga, FLN je u planinskim oblastima prema Tunisu i Maroku uspešno održavao svoj autoritet i sprovodio svoju vlast, nesmetano izvodio regrutaciju, pregrupisavao svoje jedinice, snabdevao ih hranom, odećom, oružjem i prikupljao pomoć itd. U mnogim zonama koje su planinske, sigurnost francuskih oružanih snaga preko dana postizana je i bila obezbeđena rasporedom snaga u vidu četvorougaoznika. Međutim, sve to nije bilo dovoljno za obezbe-

đenje tih snaga preko noći, kada su ustanici naročito bili aktivni.

»Kadrijaž« u južnom delu Alžira — prema Sahari — nije primenjivan u onom obimu kao u severnom delu u prvim godinama rata. Međutim, zbog objekata od vitalne važnosti koji se тамо nalaze (izvori petroleja, naftovodi, poligoni i vojno-opitni centri), a koji su bili izloženi neprekidnim diverzijama ALN,⁷ francuska armija je bila primorana da preduzme slične mere i u toj oblasti.

»Kadrijaž« pomorskim snagama bio je stalan i sastojao se u držanju jedinica francuske RM u alžirskim vodama, kao i u vodama Tunisa i Maroka.

Sagledavši izvesne praznine u sistemu »kadrijaža« i dobivši informacije o širini ustaničkih priprema za izvođenje obimnijih dejstava u 1956. godni, Glavni štab francuske vojske u Alžiru bio je primoran da zatraži masovno pojačanje u ljudstvu i materijalu. Tvrdi se da je tom prilikom zatraženo oko 600 hiljada ljudi i potreban broj aviona i helikoptera kako bi mogao da se proširi i potpuno sprovede totalan sistem kontrole u vidu »kadrijaža«, odnosno obezbede pokretne rezerve za brze intervencije, posebno na granicama prema Tunisu i Maroku, i na taj način spreči manevar ustaničkih jedinica, prebacivanje oružja i kadrova.

Kada je francuska komanda u Alžiru dobila nova pojačanja, preduzela je juna 1956. godine, pored sistema »kadrijaža«, veliku ofanzivu koja se u stvari sastojala u izvođenju ofanzivnih dejstava u tri pravca, radi potpunog čišćenja Alžira od ustanika. No, ni ta ofanziva nije donela očekivane rezultate.

Uporedo sa sistemom kontrole teritorije preduzimane su u tom periodu i druge mere: zaveden je policijski čas⁸

⁷ Nacionalnooslobodilačka armija Alžira.

⁸ Tako je policijski čas u selima počinjao u 5 časova posle podne, a u gradovima u 8 časova uveče.

⁶ Front nacionalnog oslobođenja Alžira.

kako u gradovima tako i u selima, gradovi (naročito veći) opasivani su bodljivom žicom, preduzimane su propagandne mere, organizovane diverzije na alžirske rukovodioce i pokušavana podmićivanja itd. Ujedno je preduzeta pojačana propaganda kako bi se stanovništvo, koje je davalo masovnu podršku ustanicima, ubedilo da su francuske oružane snage »najbolji štiti za zaštitu domaćeg stanovništva«. Pri tome su korišćene razne metode: fotografije, govori, deklaracije lojalnosti prema mesnom stanovništvu, najavljivana je potpuna »pacifikacija« pojedinih oblasti Alžira. Tako je bilo, na primer, sa Sumamom, Kabilima, Oresom, Serifom i dr. Više puta je najavljivano potpuno uništenje političko-teritorijalnih organizacija pobunjenika u nekoj oblasti ili gradu, a to je bilo praćeno velikim brojem hapšenja i ubistava. Iznošeni su netačni podaci o gubicima FLN i ALN i pokušavane druge mere u svrhu demoralisanja stanovništva.

Tvrđi se da su Francuzi posebno razvijali propagandu unutar svojih oružanih snaga, navodeći da će svaki vojnik, podoficir i oficir koji se preda u toku borbe biti mućen i na kraju zaklan od ustanika. Izgleda da je to imalo izvesnog odraza na pripadnike francuske armije, koji su se kasnije teško predavali.

Diverzijama na rukovodioce alžirskog pokreta, koje je organizovala francuska obaveštajna služba u toku 1955. i 1956. godine, naneti su ustaničima osetni gubici u komandnom i rukovodećem kadru. Francuska obaveštajna služba je nastojala da unese razdor i sumničenje u štabove ustanika, a raspirivala je i lične razmirice.⁹

⁹ Tako je francuski agent Adžel Adžul, u oblasti Džerufa u Nemenčasu, osumnjičio gerilskog komandanta Šihanija, organizovao na licu mesta sudenje i odmah ga streljao. Adžel Adžul, koji je dotle bio pomoćnik Šihanija, preuzeo je posle njegove likvidacije komandovanje jedinicom i pokušao da se zajedno sa njom preda. Vojnici su odbili da ga slede, pa

U to vreme izvršena je i otmica peptorice alžirskih rukovodilaca na čelu sa Ben Belom.¹⁰ Zahvaljujući razvoju svoje obaveštajne službe, gubici Alžiraca od ovih akcija francuske obaveštajne službe bili su kasnije sve manji.

U Alžiru su, prema alžirskim podacima, vršeni mnogobrojni pokušaji podmićivanja pojedinih alžirskih rukovodilaca da prekinu borbu. Alžirskim komandantima zarobljenim u borbi nuđeni su značajni ustupci; francuska komanda im je obećavala da će ih pustiti na slobodu, dati im vile, automobile, dobre plate, funkcije itd., ako ubede svoje rukovodioce u potrebu obustavljanja vatre. Oni su davali takva obećanja, ali čim su bili pušteni na slobodu, nastavljali su borbu protiv francuskih jedinica.¹¹

Od posebnog značaja su mere preduzimane protiv civilnog stanovništva. Preduzimano je istrebljivanje civilnog stanovništva u pojedinim — za francu-

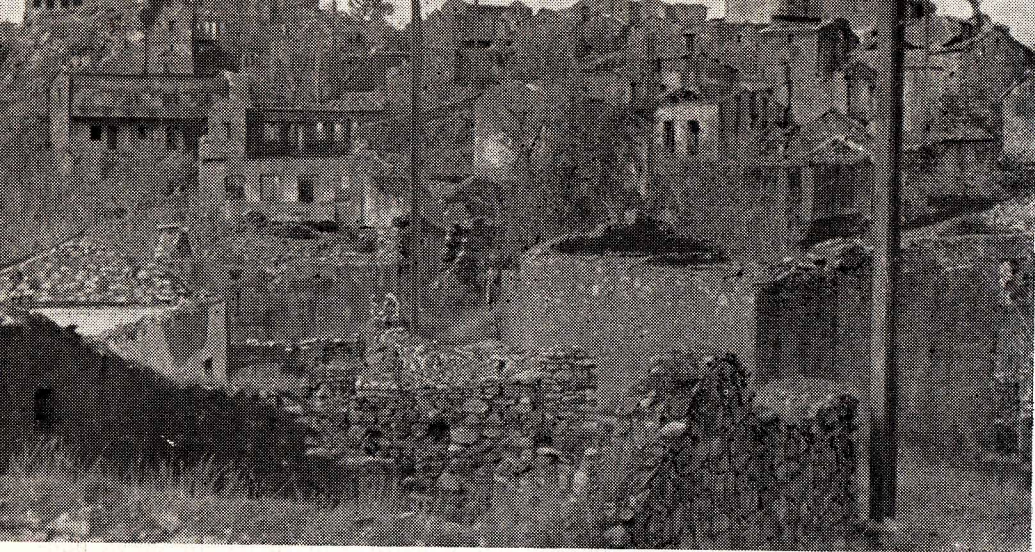
se on sam predao i na francuskoj strani postao jedan od komandanata izdajničke organizacije HARKI.

Ben Bulaid, komandant 1. vilaje, ubijen je 27. marta 1956. godine prilikom jedne diverzije francuskog obaveštajnog biroa. U njegov štab poslan je nov radio-aparat koji je eksplodirao kada je Ben Bulaid hteo da sluša emisiju vesti.

Preko svoje obaveštajne službe Francuzi su septembra 1956. godine, u blizini Sidi Mešriha, ubili iz zasede Juzefa Ziruta, kovača, čuvenog komandanta vilaje, poznatog kao izvanrednog organizatora. Pošto nisu imali njegov identitet, oni su ranije, preko obaveštajaca, dobili otiske njegovih prstiju na osnovu kojih su ga identifikovali posle uistva.

¹⁰ 21. oktobra 1956. god., kada su pomenuti rukovodioci putovali avionom iz Maroka na konferenciju u Tunis, francuski lovci prisilili su njihov avion da se spusti na francusku teritoriju i na taj način je uhvaćen glavni deo rukovodstva Alžirskog pokreta. Francuzi su smatrali da će na taj način likvidirati ili bar paralizovati taj pokret.

¹¹ Interesantan je slučaj Azedina (pravo ime Zerari Rabah), dvadesetpetogodišnjeg radnika, trinaest puta ranjavanog u borbama protiv francuske vojske. On je zarobljen novembra 1958. godine u oblasti Palastera. U bolnici su ga posećivali najviši francuski komandanti, među kojima i general Masi koji mu je, trudeći se da zadobije njegove simpatije, rekao: »Slušaj Azedine, tvoje je delo što mi je u vojnoj knjižici upisan jedini poraz koji sam ikad doživeo«. Masi je mislio na bitku kod Bu Zegze, početkom avgusta 1957. godine, u kojoj su ustaničnici naneli francuskim vojnicima velike gubitke i naterali u bekstvo veće odrede francuske vojske.

ske jedinice najtežim — oblastima ustanka. Na čitavim prostranstvima paljena su sela iz aviona i uništavana stoka, a pohvatano stanovništvo streljano. Civilni sa tih terena bili su primorani da se sklanjaju u planine ili da beže u Tunis i Maroko.¹²

Prema inostranim podacima primenjivani su 1957. godine i sledeći metodi:

Iz napadnutih sela naterivano je goloruko muško stanovništvo u šumu. Tom merom Francuzi su, izgleda, želeli da primoraju ustanike da mobilišu sve te ljude sposobne za borbu i tako stvore velike, nepokretne i slabo naoružane jedinice, koje bi kasnije postale lak plen francuskih jedinica. Rukovodstvo FLN i ALN je, međutim, prozrelo te namere i ostalo na malim, dobro naoružanim i pokretljivim jedinicama. Iako im je to teško padalo i predstavljalo za njih

veliko iskušenje, vraćali su to goloruko stanovništvo natrag u njihova sela.

U sistemu mera francuskih vlasti protiv civilnog stanovništva značajnu ulogu odigrala je i takozvana taktika »zabranjenih zona«. Stvarane su zone, u stvari »ničije zemlje« između Tunisa i Alžira na istoku, odnosno Maroka i Alžira na zapadu, kao i u unutrašnjosti, na primer, u okolini luke Kalo u oblasti Konstantina, zatim u oblasti Džidželija, El Milija, Tajera, Bužija, Luar-senisa — planinskog predela Oresa, planine Nemenčas i dr. Na tim teritorijama istrebljivano je celokupno civilno stanovništvo: ili je ubijano, ili terano u logore ili primoravano da beži u Tunis i Maroko. U tim zonama nije se više obrađivala zemlja, jer niko nije imao pravo da se u njima kreće.¹³

¹² Evo samo nekih primera kako su se Francuzi obračunavali sa alžirskim civilnim stanovništvom. Samo u toku jednog dana u oblasti El Milije uništili su jedno selo sa 700 kuća i 2000 stanovnika.

Odgovarajući na akcije alžirskih komandosa u oblasti Konstantina, Francuzi su na stadionu Filipvila okupili oko 5000 Alžiraca i poubijali ih. U isto vreme nad civilnim stanovništvom izvršene su velike odmazde u Kenšeli, Bistri, Lamiju, Ued Zenati, pored Konstantina, Ain Abudu i u Kabilima. Takvih primera bilo je bezbroj u toku alžirskog rata. Prilikom raznih mučenja primenjivani su: električna struja, voda, vatra itd.

¹³ Sredinom marta 1959. godine, pariski list »Mond« objavio je opširne podatke o velikim »logorima za pregrupisanje«, kojima je u Alžiru rukovođila francuska vojna komanda. U njima je bilo okupljeno blizu milion Alžiraca koji su bili prisilno odvedeni iz svojih mesta, posebno iz onih oblasti nad kojima francuska vlast godinama nije mogla da uspostavi kontrolu i da ih »pacifirira«. Politika koncentracionih logora za alžirsko civilno stanovništvo dovela je, prema pisanju »Monda«, do formiranja bezbroj novih logora u kojima su okupljeni Alžirci umirali, jer su bili izloženi raznim bolestima usled rđavih higijenskih uslova i slabe ishrane.

»Mond« je istovremeno upozoravao na činjenicu da te logore ne treba mešati sa koncentracionim logorima koje su u Alžiru nazivali

U sprovođenju terora nad alžirskim stanovništvom posebnu ulogu je odigrala teroristička organizacija kolona »Crvena ruka«, koja je organizovana posle početka alžirskog ustanka radi obračunavanja sa svim »sumnjivim elementima«. Ona je organizovala čitav niz atentata i izvodila masovne pokolje domaćeg (alžirskog) stanovništva. Vojne odrede te organizacije obučavali su pripadnici francuske vojske. U tu svrhu formirani su i posebni centri za obuku. Štaviše, »Crvena ruka« je dobijala od francuske vojske i oružje, a odredi policije uvek su joj se stajali na raspolaganje kad bi polazila u akciju.¹⁴

U isto vreme počele su i akcije masovnog spaljivanja žetve, kako bi se i narod i ustaničke snage lišili hrane. Sela koja su se nalazila u blizini francuskih uporišta bila su prisiljena da stokove svog žita predaju francuskoj vojsci, koja im je onda delila određen broj kilograma po glavi stanovnika. ALN i stanovništvo borili su se za žetvu. Noću bi kosili žito i odnosili u planine gde su ga sklanjali za zimu. Uprkos nepostojanja civilnog stanovništva u pojedinim oblastima, jedinice ALN snabdevale su se preko veza iz gradova i uporišta ili bunkerskih skladišta, a koristile su i postojeća mesna sredstva. Da bi sprečili zadržavanje ustaničkih

»centrima za nadzor« i koji su postojali od samog izbijanja ustanka.

Osvrćući se na logore za »raseljena lica«, »Mond« je istakao da su se takvi logori pojavili već prvih dana rata. »Kada je to bilo neophodno zbog vojnih operacija, francuska vojna komanda« — pisao je list — »iseljavala je stanovništvo iz pojedinih oblasti, ponekad i čitava naselja«. Proglašavajući pojedine oblasti »zabranjenim zonama« iz kojih se stanovništvo preseljava u logore, francuska vojna komanda je verovala da će ustanicima prekinuti neophodne izvore snabdevanja i da će ujedno preispitati logoraše.

To je prvi put da je francuska štampa otvoreno priznala i pisala o »logorima za regrupisanje« i o takozvanim »raseljenim licima u Alžiru«.

¹⁴ Svoje akcije pripadnici »Crvene ruke« sami su nazivali »lov na veprove«. Obično bi se sastajali uveče i kada bi nastupio policijski čas svaka bi se grupa upućivala prema mestu akcije, praćena od policijskih organa koji su nosili liste sa imenima i adresama osoba koje je trebalo likvidirati te noći.

jedinica u planinskim i pošumljenim zonama, Francuzi su napalm bombama¹⁵ masovno spaljivali te prostorije.¹⁶ Tako su spaljivali i uništavali ogromne komplekse šuma i u pojedinim oblastima ostavljali pravu golet.

U tom periodu je došlo i do stvaranja i organizovanja kvislinške (plaćeničke) vojske, koja je bila formirana u posebne jedinice, s ciljem — borba protiv vlastitog naroda. Ta vojska je bila organizovana u kvislinške formacije pod raznim nazivima: »Plava ptica«, »dopunske muslimanske jedinice«, »grupe za odbranu objekata i komunikacija«, »grupe alžirskih konjanika« i »pokretne grupe za seosku i gradsku zaštitu«. Kasnije su sve te jedinice, počele da se osipaju i nisu odigrale onu ulogu koju su im Francuzi namenili.¹⁷

KRUPNIJA OFANZIVNA DEJSTVA I ZATVARANJE ALŽIRSKIH GRANICA

Francuzi su u 1958. godini ponovno pristupili povećanju vojnih efektiva, i to prebacivanjem novih jedinica iz »Crne Afrike«, metropole i Nemačke, tako da su njihove oružane snage u Alžiru u 1958. i 1959. godini dostizale brojno stanje od 700 000—800 000 vojnika. Te snage su bile opremljene sa oko 1000

¹⁵ Te bombe su teške od 180 do 340 kg, razvijaju temperaturu od 800 do 1200 stepeni u prečniku od 40 do 60 m. Bacane su u serijama, od po 10 do 12 komada, sa 5 do 6 aviona, s tim što je svaki nosio po 2 bombe.

¹⁶ Velike šume hrastova — plunjaka koji zbog svoje kore vrlo lako gore, gotovo su potpuno spaljene, tako da su čitave planine na kojima raste taj hrast danas potpuno ogolele, dok su šume sa običnim hrastom i ostalim drvećem ipak sačuvane. Hrast — plunjak nekada je predstavljao glavno bogatstvo zemlje.

¹⁷ Prema nekim francuskim podacima, u tim formacijama bilo je oko 180 000, a prema drugim oko 100 000 Alžiraca. Prema alžirskim podacima iz 1960. godine vidi se da je u francuskoj armiji bilo oko 180 000 Alžiraca, i to 80 000 u regularnoj armiji, a 100 000 u pomoćnim jedinicama. Međutim, prema nekim drugim podacima ispada da je bilo svega 34 000 ljudi, jer se navodno veći deo od broja koji iznose Francuzi osipao do 1959. godine i prelazio na stranu ustanka ili je bežao kućama. Sem toga, Alžirci u izjavama podvlače da je dobar broj ljudi bio po zadatku u francuskoj vojsci i administraciji i da su se oni u određeno vreme vraćali u redove ALN.

aviona i oko 50 000 vozila. Sa tim efektivama i uz pomoć jedinica sredozemne flote, Francuzi su preduzimali krupna ofanzivna dejstva. Pošto su koncentrisali tako jake snage,¹⁸ prešli su na tzv. treći način dejstava — zasnovan na upotrebi krupnih brzopokretnih jedinica u svrhu izvođenja velikih ofanzivnih operacija, podržanih jakom artiljerijom, avijacijom i helikopterima. Istovremeno su preduzeli i zatvaranje granica prema Tunisu i Maroku radi sprečavanja manevra i snabdevanja snaga ALN izvana.

Ovu taktiku Francuzi su nazvali »planom Šal«. Prvi put je primenjena u oblasti Uarsenisa kao eksperimenat, a izvedena je sa jedinicama korpusa iz Alžira i Orana. S obzirom da su tu postignuti izvesni rezultati, francuska komanda nastavila je da je primenjuje i u ostalim oblastima Alžira. Na taj način ona je počela da odstupa od svog ranijeg plana (teritorijalnog rasporeda uporišta-garnizona u vidu četvorougao-nika). Nov plan je predviđao veću pokretljivost jedinica unutar pojedinih sektora, koje nisu više bile vezane samo

za dejstva na svojoj teritoriji, nego su se mogle prebacivati i sadejstvovati u operacijama i snagama drugih sektora, zona, pa čak i korpusnih oblasti. U stvari, nova taktika dejstva jedinica francuske vojske ogledala se u većem manevru svih jedinica, a ne samo jednog njihovog dela, isključivo namenjenog za izvođenje ofanzivnih dejstava. Pokretne jedinice u tim operacijama bile su podržavane statičkim snagama i elementima. U okviru tih jedinica formirane su specijalne jedinice i grupe lovaca-komandos za kontragerilu i brze akcije sa zadatkom danonoćne borbe sa protivnikom. Te su grupe podržavane vatrom artiljerije, avijacije i helikoptera. Dok su ranije operacije trajale svega po nekoliko dana, novim planovima su predviđana neograničena dejstva jedinica — sve dok se snage ALN ne unište i teren ne očisti. Nakon toga, jedinice bi se prebacivale tamo gde se protivnik nalazi i nastavljale bi borbu do njegovog potpunog uništenja.

Operacije čišćenja u unutrašnjosti teritorije vršene su po sistemu frontalnog potiskivanja ili okruživanja uz primenu helikopterskih desanata. Frontalne napade preduzimale su i manje jedinice, naravno u ograničenom obimu, radi oslobođenja komunikacija, odbijanja pritiska na neki objekat itd.

Sistem okruženja primenjivala je francuska komanda prilikom čišćenja većih teritorija. U takvim akcijama najčešće su angažovane snage cele divizije, a ponekad i jače, sa jakom artiljerijom i avijacijom — najčešće uz podršku nekih 40 aviona i 20—30 helikoptera i upotrebu ogromnih količina municije. Kada bi ustanici uspeli da probiju jedan obruč, Francuzi bi vršili manevar snagama (naročito helikopterskim) i stvarali novi. Po završenoj akciji čišćenja, ostavljali bi potreban broj jedinica, a glavne snage povlačili u garnizone. Vatrenu nadmoćnost su obezbeđivali gustim rasporedom pešadije, rela-

¹⁸ Ako se uzme da je jačina svih snaga francuske armije u Alžiru bila oko 800 000 vojnika, žandarma, policajaca i pripadnika teritorijalne milicije (što prema svim raspoloživim podacima izgleda približno tačno), onda je jedan francuski vojnik dolazio na 12,5 stanovnika Alžira. Kolika je to gustina okupacije bila najbolje se vidi ako se ti podaci uporede sa gustinom nemačke okupacije u pojedinim zemljama u II svetskom ratu:

u Francuskoj 1 okupatorski vojnik na — — —	84 stanovnika
u Belgiji 1 okupatorski vojnik na — — —	84 „
u Danskoj 1 okupatorski vojnik na — — —	95 „
u Holandiji 1 okupatorski vojnik na — — —	217 „
u Norveškoj 1 okupatorski vojnik na — — —	19 „
u Jugoslaviji 1 okupatorski vojnik na oko — — —	24 „

Ako se od ukupnog broja alžirskog stanovništva odbije oko 1 000 000 kolona koji su na razne načine pomagali (ili čak i aktivno učestvovali) francusku armiju, onda će taj odnos biti daleko izrazitiji u odnosu na Alžir (okupacija gušća — veća). Sem toga, treba napomenuti da je površina naseljenog dela Alžira približno jednaka površini Jugoslavije, dok je broj stanovnika gotovo upola manji.

tivno jakim artiljerijom na čitavoj teritoriji, kao i upotrebom avijacije. Francuski oficiri imali su podvojena mišljenja o taktici vođenja rata protiv FLN i ALN. Jedni su bili (Bižar i dr.) pristalice taktike koja se sastojala u suprotstavljanju gerilcima sa manjim ali dobro izvežbanim ofanzivnim jedinicama. Iako su Francuzi imali ogromne snage, pristalice takvog načina dejstava tvrdili su da veći deo snaga treba angažovati za kontrolu teritorije, a manji za preduzimanje ofanzivnih dejstava. Međutim, u leto 1958. godine francuska komanda se odlučila za upotrebu jačih snaga (taktiku 10:1, a negde i daleko više), uz veliku koncentraciju motomehanizovanih jedinica, artiljerije, avijacije i helikoptera. U borbi protiv voda ili čete boraca oslobodilačke armije Alžira, angažovano je po nekoliko francuskih bataljona, koji su sa velikom upornošću napadali položaje alžirskih boraca.

Francuzi su u ovim ofanzivnim borbama, pored avijacije, koristili i helikopterske desante (jačine voda, čete, pa ponekad i jače) koje su ubacivali pozadi snaga ALN koje bi još davale otpor i vodile borbu, a sa fronta bi angažovali brzopokretne jedinice i na taj način pokušavali da brzo raščiste situaciju. Alžirskim snagama, odnosno borcima zadavali su posebno mnogo muke i žrtava baš ti helikopterski desanti, koji su se pojavljivali na svakom mestu, bez obzira na karakter zemljišta. Sa njima su Alžirci imali više muke nego sa avijacijom i brzopokretnim jedinicama, jer su na njihova dejstva dobrim delom uticali vremenski i zemljišni uslovi. Francuski komandanti su helikopterske desante upotrebljavali čak i protiv grupica alžirskih boraca.

U borbama protiv alžirskih ustanika Francuzi su organizovali jedinice raznih tipova. Učestvovala su: jedinice komandosa, padobranske jedinice, jedinice Legije stranaca, trupe sastavljene od

Francuza, i Alžirci koji su bili mobilisani u francuskim oružanim snagama. Francuzi su najčešće upotrebljavali specijalne — udarne jedinice (padobranice i jedinice Legije stranaca), koje nisu imale stalno mesto dislokacije, a dejstvovala su samostalno ili u sklopu većih jedinica. Takvim načinom dejstva težilo se racionalnom iskorišćavanju jedinica sa malim borbenim iskustvom (regruti i rezervisti), zahvaljujući prisustvu jedinica sa većim borbenim iskustvom, kao i podizanju morala trupa koji je bio u stalnom opadanju.

Svaku i najmanju akciju francuske jedinice su izvodile uz podršku avijacije, koja je u većim ili manjim talasima

stalno kontrolisala određene sektore, bacajući rakete, zapaljive i razorne bombe. Veliku pažnju poklanjale su sredstvima koja su im omogućavala brzu intervenciju (helikopteri, sve vrste klipne avijacije, laka motorizovana i oklopna vozila — uključujući tu i tenkove, masovna upotreba radio-stanica itd.), sa kojima su jedinice bile manje-više već zasićene.

Cilj ofanzivnih operacija francuskih jedinica bio je uništenje snaga ALN; drugim rečima, trebalo je očistiti Alžir od tih snaga i učiniti ga ponovo francuskim, izolovati alžirsku teritoriju od susednih zemalja, sprečiti ponovno oživljavanje ustanka i tako dokrajčiti ovaj rat koji je Francusku prilično kompromitovao u očima svetske javnosti, a samim tim i ponovo povratiti njen ugled i ulogu u svetu. Izgleda da je ova koncepcija upotrebe francuskih oružanih snaga protiv jedinica ALN imala najviše uspeha. U svojim ofanzivama 1958, a naročito u poslednjoj velikoj ofanzivi 1959. godine, francuske oružane snage su snažno potisle jedinice ALN i nanele im osetne gubitke. Ujedno su ih podvojile na tri izolovane grupacije: snage potisnute u Tunis, druge u Maroku i na grupe koje su ostale u unutrašnjosti Alžira. Uređenjem savremenih linija prema Tunisu i Maroku i određivanjem jačih snaga za njihovu kontrolu i intervenciju, kao i uspostavljanjem niza uporišta i garnizona u najosetljivijim predelima Alžira, Francuzi su uspešli da u većoj meri parališu dejstvo FLN i ALN i da vođstvu FLN nametnu problem izbora formi i pronalaženja mogućnosti daljeg vođenja rata.

Nekako u isto ovo vreme preduzeto je i zatvaranje granica prema Tunisu i Maroku. Francuzi su od početka, a naročito u 1959. godini, preduzimali mere radi ograničavanja mogućnosti alžirskom pokretu da preko tih granica prima pomoć u ljudstvu i oružju. Stoga su podigli sistem »utvrđenih« linija (ži-

čanih i električnih), u stvari prepreka ojačanih odbrambenim objektima. Te linije su nazvane »Moris« i »Šal«. Ideja za njihovo podizanje rodila se u Parizu još 1957. godine, posle čega je i otpočela njihova izgradnja.

»Morisova«¹⁹ linija, prema tuniskoj granici, protezala se od mediteranskog grada Bona pa na jug preko Souk Ahrasa i Tebese do El Ma El Abioda na ivici alžirske Sahare, tj. na dužini od oko 400 km. Bila je različito udaljena od alžirsko-tuniske granice, u proseku od 30 do 60 km, što je zavisilo od rokadnih puteva, železničke pruge i brisanog prostora. Tamo gde rokadnih puteva nije bilo, pravljeni su novi, koji su korišteni za snabdevanje i manevar snaga duž te linije. Ta linija prepreka i utvrđenja gradila se i usavršavala postepeno, tako da je tokom vremena postala za ALN, s obzirom na snage i sredstva s kojima je raspolagala, skoro nesavladiva.

Linija je obuhvatala više elemenata. Žičana prepreka sastojala se od jednog reda stubova, sa 8 redi žice, visine oko 2 m. Stubovi su bili postavljeni u betonske podloge na međusobnom odstojanju od 5 m, dok su redovi žice bili na 20 cm. Na pojedinim osetljivim mestima ova žičana ograda postavljana je i u tri reda, a mestimično su postavljane skupine bodljikave i naelektrisane žice niskog, srednjeg i visokog napona (koje su Francuzi napajali preko dalekovoda ili posebnim agregatima), tako da je ograda na tim mestima dostizala širinu i do 10 m. Po čitavoj dužini prepreka bila je kombinovana (obična bodljikava žica, naelektrisana — visokog i manjeg napona, signalne žice koje javljaju o kvaru ili pokušaju sečenja i čelične mreže protiv dejstva bazuka). Sve to Francuzi su dopunjavali minskim poljima raznih vrsta (obične mine, osvetljavajuće i dr.). Raspored mina na

¹⁹ Nazvana po imenu nekadašnjeg ministra narodne odbrane u Gi Moleovoj vladi.

pojedinih pravcima bio je gušći nego obično (oko 10 mina na jedan metar dužine, a negde čak i gušći). U planinskim predelima gradili su 2—3 ovakve linije.

Akustične mine postavljane su ispred linija prepreka na mestima odakle su alžirske jedinice mogle dejstvovati minobacačima na sistem prepreka.

Duž cele linije Francuzi su izgradili mnogobrojne osmatračnice, kontrolne stanice, radarske stanice, reflektore, kao i niz utvrđenja i drugih objekata stalne fortifikacije.

Te prepreke neprekidno su kontrolisane motorizovanim izviđačkim patrolama (oklopna vozila i tenkovi), avijacijom i helikopterima. Sem toga, povremeno su upotrebljavani i oklopni vozovi u zahvatu železničke pruge.

Čitava linija imala je nekoliko utvrđenih pojaseva na dubini 30—40 km, a negde i većoj (II pojas udaljen od I—5, a III od II — oko 10 km). Sistem prepreka branile su snage u jačini oko 50 000 vojnika (oko 30 000 vojnika držano je dublje i oni su služili kao rezerva). Sve te snage bile su raspoređene po raznim objektima. Posadne jedinice, koje su branile linije prepreka, raspoređene su po uporištima (tzv. »postovima«)²⁰ na međusobnom rastojanju od 100 do 1000 m; ova uporišta su bila ograđena betonskim zidovima debljine 0,5 m i podešena za kružnu odbranu. Branjena su snagama jačine 50—100 ljudi, naoružanim sa dva laka tenka, MB 120 mm i teškim mitraljezima.

Pozadi ovih uporišta raspoređivana je artiljerija, koja je bila namenjena za podršku bunkera prve linije, tako da je mogla tući svaku tačku na liniji prepreka. Naime, ispred uporišta, a neposredno iza prepreka, nalazio se sistem betonskih bunkera na međusobnom ra-

stojanju 250—500 m, a na važnim pravcima i do 100 m. Bunkeru su bili klasičnog tipa i namenjeni za odbranu prepreka. Vatrene sistem bio je dobro sinhronizovan sa sistemom prepreka. Bunkeru su se obično posedali noću jednim odeljenjem sa mitraljezom ili puškomitraljezom.

Ispred odbrambene linije, tj. između granične i zaštitne linije (na »ničijoj zemlji«), Francuzi su na najvažnijim pravcima postavljali jača uporišta, u stvari »postove«, koje su posedali sa 200—300 ljudi naoružanih teškim i lakim mitraljezima, MB 81 i 120 mm, haubicama 105 mm i sa po nekoliko tenkova i oklopnih kola. Ta su uporišta bila postavljena na različitim udaljenjima, čak i do 10 km ispred linije, na međusobnom udaljenju 2—3 km. Sadejstvovala su jedno drugom i podržavala se artiljerijskom vatrom. Njihova namena je bila da se spreči prilaz liniji i razvoj jedinica ALN.

Za odbranu sistema prepreka postavljana je pozadi linije uporišta, kao što je ranije već rečeno, artiljerija — haubice 155 mm, i to po baterijama. Te baterije su imale više položaja i po potrebi su vršile manevar pokretom, dok su se njihove zone dejstva dodirivale. Čitav teren u zahvatu tih prepreka bio je potpuno raščišćen.

Pokretne jedinice bile su grupisane na sledeći način: za patroliranje u graničnoj zoni nalazila se kod svakog uporišta po jedna grupa iz sastava motorizovanih i oklopnih jedinica, naoružana sa 2 tenka AMX, ili 2 laka američka tenka od 25 tona, ili oklopnim izviđačkim kolima. Pozadi uporišta, na raznim odstojanjima, raspoređivane su snage za intervenciju i rezerve. One su bile sastavljene od brzopokretnih jedinica (tenkova, motorizovane pešadije i komandosova).

»Šalova« (Krepenova) linija bila je organizovana prema Maroku. Njene

²⁰ Postovi su objekti u vidu manjih uporišta. Njih ima 2—3 vrste (po veličini i nameni), a obično se sastoje od jedne ili više običnih ili montažnih zgrada i baraka, ograđenih bodjiljkavom žicom, utvrđenih i podešenih za odbranu.

tehničke norme odredio je i započeo njenu izgradnju francuski general Krepfen (bivši komandant u Oranu), a dovršio je general Šal. Protezala se od Port Saua (na moru) do severozapadno od Kolomb-Bahara, u dužini od oko 450 km. Izgrađena je bila slično »Morisovoj« liniji, samo daleko slabije, s obzirom da su se glavne snage ALN i alžirska vlada nalazile u Tunisu. Međutim, i prema Maroku u okviru te linije, a i nešto dublje, držane su snage od oko 70 000 vojnika.

Ovako postavljene i organizovane linije prepreka, na najpogodnijem terenu i sa vešto raspoređenim snagama, obezbeđivale su blagovremenu intervenciju Francuza skoro na čitavoj svojoj dužini.

Posadne jedinice dejstvovale su samo iz objekata. Jedinice koje su branile linije prepreka alarmirane su pomoću raznih signala i preko radija. Sistem obaveštavanja o diverzijama na liniji bio je vrlo brz i efikasan. Izviđanje ispred linije vršilo se pomoću reflektora, radarima, seizmološkim aparatima (novijeg tipa), aktiviranjem minskih polja sa osvetljavajućim minama, uređajima za noćno osmatranje (IC), optičkim putem itd.

Bunkereri su se posedali predveče, a napuštali izjutra. Patroliranje je počinjalo padom mraka. Svrha i bunkera i patroliranja bila je da se spreči uklanjanje i oštećenje prepreka i alarmiranja glavne snage u slučaju pokušaja proboja od strane alžirskih boraca.

Kad bi se utvrdilo da se neka grupa probila kroz utvrđenu liniju, odmah bi se angažovala izviđačka avijacija radi otkrivanja njenog položaja. Pošto bi ona dala potrebna obaveštenja o pokretima i mestu grupe, odmah su upućivane lovačko-bombarderska i bombarderska avijacija sa zadatkom da uspore njen pokret. Zatim je upućivan helikopterski desant, koji je imao zadatak da blokira grupu i omogući pristizanje

glavnih brzopokretnih snaga koje bi pristupale uništenju.

NOV RASPORED I GRUPISANJE FRANCUSKIH SNAGA

Posle ofanzivnih dejstava u 1958. i 1959. godini, u kojima je francuskim snagama uspelo da najveći deo operativnih jedinica ALN istisnu iz Alžira, i izgradnje utvrđenih linija, francuske snage su izvršile nov raspored i grupisanje snaga. Grupisanje je izvršeno na korpusna područja i divizijske zone. Divizija je branila zonu. Zone su se delile na pukovske sektore. Komandanti zona (divizija) imali su pod svojom komandom oko 30 helikoptera. Divizija je raspolagala sopstvenom avijacijom (avijacije KoV).²¹ Snage su u osnovi bile podeljene na posadne (za kontrolu) i pokretne jedinice. Posadne jedinice su se nalazile u objektima stalne fortifikacije ili utvrđenim logorima, bilo u graničnim pojasevima, bilo po uporištima u unutrašnjosti zemlje (na teritoriji Alžira bilo je preko 2000 ovakvih fortifikacijskih objekata).

Što se tiče komandovanja, komandanti područja bili su neposredno potčinjeni komandi celokupnih snaga. Komandanti zona bili su potčinjeni komandantima područja. U okviru svojih zona oni su komandovali kako posadnim, tako i pokretnim manevarskim snagama. Pored operativnih komandanata zona postojali su i teritorijalni komandanti.²² Između jednih i drugih dolazilo je do sukoba oko kompetencija. Sadejstvo između komandanata zona u pogledu obezbeđenja i kontrole spojeva, naročito u graničnim zonama koje su Alžirci koristili za organizovanje prolaza, nije u potpunosti postojalo.

²¹ U borbama protiv ALN Francuzi su upotrebljavali uglavnom klipnu avijaciju.

²² Ti komandanti su, u stvari, bili rukovodioci 15 francuskih departmana na koje je bio podeljen čitav Alžir. Departmani bi po veličini teritorije odgovarali našim srezovima, a neki su bili i veći.

Zbog toga je posle dolaska generala Šala za komandanta francuskih oružanih snaga u Alžiru izvršena reorganizacija komandovanja.²³

I posle potiskivanja glavnih snaga ALN u susedne zemlje i zatvaranja granica prema Tunisu i Maroku, francuska taktika i metodi primenjeni pri kontroli teritorije i u borbi protiv alžirskog naroda ostali su u suštini isti i nisu se umnogome menjali. Pojačane su francuske snage za zatvaranje granica i obezbeđenje linija, koje su stalno bile u pripravnosti radi sprečavanja ponovnog ubacivanja jedinica ALN i pothranjivanja pokreta izvana. Međutim, nikakvim vojnim ni političkim merama i metodima Francuzi nisu mogli da slome oslobodilački pokret alžirskog naroda, već su bili primorani da, zbog odlučnosti tog naroda koji se borio za svoju slobodu i uticaja progresivnih snaga i javnog mnjenja u svetu, usled čega je došlo i do javne diskusije u OUN, zatraže rešenje u pregovorima sa zvaničnim predstavnicima alžirskog naroda — privremenom vladom Alžira. Do tih pregovora je došlo već 1959. godine, a do konačnog sporazuma i rešenja alžirskog pitanja 18. marta 1962. godine.

M. Papić

Tendencije razvoja divizijskih formacija

u nekim zapadnim zemljama

Uopšte uzev, koncepcije izvođenja borbenih dejstava, stepen i brzina razvoja borbene i ostale tehnike, kao i mogućnosti pojedinih zemalja u pogledu njenog korišćenja za potrebe oružanih snaga uticali su, pored ostalih faktora, i na razvoj organizacijsko-formacijske strukture divizijskih formacija.

Da bi se dobila jasnija slika u kojoj su meri navedeni faktori uticali na razvoj divizijskih formacija, uporedićemo (po određenim pitanjima) divizijske formacije iz II svetskog rata sa savremenim. Međutim, ovom prilikom neće se moći obuhvatiti sva pitanja koja zadiru u tu problematiku, niti će se i ona zahvaćena obraditi sasvim detaljno. Zbog toga ćemo se u ovom članku ograditi na iznošenje najkarakterističnijih momenata po sledećim pitanjima: razvoj divizija po vrstama, opšte karakteristike organizacijske strukture, osnovne karakteristike jedinica za podršku, razvoj naoružanja i opreme, rešavanje problema pokretljivosti, tendencije osamostaljenja pojedinih jedinica u okviru divizije.

Razvoj divizija po vrstama. U II svetskom ratu većina zemalja, sa brojnijim armijama, imala je u sastavu

²³ Radi uvođenja više dinamizma i elana u francuske oružane snage, koncem 1958. i početkom 1959. godine izvršene su izvesne promene u sistemu komandovanja. General Šal je smenio sa položaja veći broj komandanata sektora u Alžiru. Načelno, dužnost komandanata sektora poveravana je višim oficirima (čina pukovnika) koji su, u okviru plana »Šal«, imali zadatak pripreme i vođenja jedinica prilikom čistki predela gde su se nalazile jedinice alžirskih ustanika (ALN).

U ovom članku razmatraju se divizijske formacije nekih armija NATO, i to pretežno većih zemalja prema materijalima iz sledećih časopisa: *Deutschland in Wiederaufbau*, decembar 1958; *L'Armée - la Nation*, Belgija, oktobar 1960; *Military Review*, SAD, april 1958, april 1961. i januar 1962; *Infantry*, SAD, jul—avgust i septembar—oktobar 1961; *Army*, SAD, jul 1961.

svoje kopnene vojske pešadijske, oklopne, motorizovane, brdske (planinske) i vazdušno-desantne divizije. Pored toga, SAD, Nemačka i Francuska imali su i konjičke divizije (SSSR i konjički korpus) koje su često, u taktičkim i operativnim okvirima, izvršavale i zadatke od odlučujuće važnosti.

Pojedine vrste navedenih divizija, kao, na primer, konjičke, potpuno su nestale posle II svetskog rata iz sastava oružanih snaga, dok su druge, kao, na primer, brdske (planinske), ukoliko nisu potpuno otpale (u SAD više ne postoje), svedene na minimalan broj (kod nekih zemalja umesto divizija formiran je izvestan broj brdskih brigada).

Dalji razvoj tehnike (povezan sa ostalim faktorima) uticao je da su kod pojedinih armija i pešadijske divizije porasle, ili je taj proces još u toku, u motostreljačke i mehanizovane, tako da čisto pešadijske divizije više i ne postoje. U novije vreme sve više dolazi do izražaja tendencija da se broj vrsta divizija svede na minimum. Tako kod nekih zemalja postoje samo dve osnovne vrste divizija (motorizovane ili mehanizovane i oklopne) ili čak jedinstven tip divizije sa eventualnim varijantama (ili su jače zastupljeni tenkovi ili delovi motorizovane, odnosno mehanizovane pešadije). Tipičan primer ovakve divizije je zapadnonemačka divizija tipa 1959, koja ima dve varijante: oklopno-grenadirska, sa dve oklopno-grenadirske i jednom oklopnom brigadom, ili oklopna divizija sa dve oklopne i jednom oklopno-grenadirskom brigadom.

Izuzetak u pogledu broja vrsta divizija čine SAD koje su najnovijom reorganizacijom povećale broj vrsta divizija — uvodeći novu, mehanizovanu diviziju.¹ S obzirom na namenu i zadatke svoje KoV, SAD stoji na stanovi-

¹ Na osnovu najnovije reorganizacije u sastavu američke KoV sada postoje četiri vrste divizija: pešadijska, mehanizovana, oklopna i vazdušnodesantna.

štu da je za njih nemoguće da prihvate koncepciju samo jedne — standardne divizije, jer ona ne bi mogla biti upotrebljena na svakom zemljištu, u bilo kom delu sveta.

Pored navedenih osnovnih vrsta divizija, neke od zemalja imaju, mada, relativno, mali broj (ne samo u odnosu na ostale vrste divizija, već uopšte), vazdušnodesantne (SAD, Zap. Nemačka) i brdske divizije (Zap. Nemačka, Francuska, Italija).

Bitan uticaj na organizacijsko-formacijsku strukturu brdskih divizija ima i karakter zemljišta na kome će one dejstvovati. S obzirom na kanalisanosost pravaca na brdsko-planinskom zemljištu i širinu fronta dejstva koju divizija može dobiti, smatra se da je za brdske divizije najpogodnija trojna formacija — tri puka (brigade) i neophodna sredstva podrške. Međutim, treba istaći da iako postoje posebne brdske (planinske) divizije, kao specifične jedinice (u Italiji se, na primer, u ovim jedinicama još uvek primenjuje konjska vuča), s obzirom na brojno stanje motorizacije u njihovom sastavu, to više nisu klasične brdske (planinske) jedinice (tipični primer planinskih jedinica predstavljaju alpske brigade u Italiji). Tako, na primer, kako u kojoj zemlji, u ovim divizijama se nalazi od 25 do 70 tenkova, zatim artiljerija na motornu vuču, kao i veliki broj motornih vozila (od 2000 do 5000).²

Vazdušnodesantne divizije po svojoj organizacijsko-formacijskoj strukturi slične su pešadijskim (bez teške opreme). Isto tako i bataljoni u sastavu ovih divizija skoro su istovetni sa bataljonima u pešadijskim divizijama. Ovakav sastav bataljona omogućuje da se i bataljoni iz sastava pešadijskih di-

² Iz ovoga proizilazi da će se osnovna dejstva brdskih divizija odvijati u zahvatu komunikacijskih pravaca, a da će teže prohodni međuprostori biti kontrolisani manjim delovima, kao i izvidanjem iz vazduha (avionima i helikopterima koje ove divizije imaju u svom sastavu).

vizija mogu, bez posebnih teškoća, upotrebiti za vazdušnodesantna dejstva radi ojačanja (pridavanja) vazdušnodesantnih divizija.

Tendencija smanjenja broja vrsta divizija kod svih zemalja (izuzev SAD iz navedenih razloga), ili njihovo svodjenje na jedinstven tip, smatra se potpuno normalnom pojavom s obzirom na uslove u kojima bi se vodio eventualni budući rat. Standardizacija divizija, a posebno nižih jedinica, pored mnogih drugih koristi, omogućuje i razne kombinacije u pogledu sastava pojedinih jedinica (za izvršenje svakog konkretnog zadatka), uprošćuje obuku i komandovanje jedinicama, rešava mnoge postojeće probleme snabdevanja, olakšava zamenu čitavih jedinica usled gubitaka do kojih će dolaziti na nuklearnom bojištu itd.

Opšte karakteristike organizacijske strukture. U II svetskom ratu, skoro kod svih armija, divizije su imale trojnu formaciju — tri puka. Od jedinica za podršku postojale su artiljerijske jedinice, protivtenkovske, inžinjerijske, izviđačke, za vezu, pav jedinice, pozadinske, i ostale pomoćne jedinice. Jedinice za podršku bile su, uglavnom, jačine čete ili bataljona, izuzev artiljerije za podršku čija se jačina kretala oko jednog puka.

Danas postoje dvojne, trojne i četvorne formacije divizija (kod SAD, s obzirom da je najnovija reorganizacija još u toku, i petorna formacija); zatim divizijske formacije zasnovane na pukovskom i brigadnom sistemu. Pored toga, kod nekih zemalja ne postoje stalne divizijske formacije, već samostalne brigade različite vrste (na primer, kod Austrije).

Jedinice podrške koje su postojale u II svetskom ratu i dalje se razvijaju i povećavaju, a uvode se i nove jedinice za podršku. Artiljerijske jedinice su sada brojnije i dobijaju kvalitetnija oru-

đa i opremu. Tenkovske jedinice nisu više samo jedinice za podršku, već prema svojoj brojnosti i jačini predstavljaju jedan od osnovnih elemenata (nosioca) borbenih dejstava. Tako, na primer, kod divizija četvorne formacije, pored tri motostreljačka puka, četvrti puk je tenkovski; ili kod divizija trojne formacije, pored dve mehanizovane (oklopno-grenadirske) brigade, treća je oklopna. Pored toga, u sastav divizije uvode se i nove jedinice za podršku, kao što su jedinice za lansiranje nuklearnog oružja, jedinice pt vođenih projektila, avio i helikopterske jedinice (za izviđanje, transport i sl.) i druge.

Zajednička karakteristika divizijskih formacija Zapadne Nemačke i SAD sastoji se u tome što kod ovih zemalja, kao osnova svih vrsta divizija, postoje iste jedinice borbene i pozadinske podrške, dok se vrsta divizije određuje prema brojnom odnosu tenkovskih i mehanizovanih jedinica koje ima u svom sastavu. Ovako usvojenim principom, pored ostalog, izbegava se da u okviru jednog roda postoji veći broj različitih jedinica, što je od posebne važnosti za vođenje borbe u nuklearnim uslovima (pored ostalog, pojednostavljuje se zamena čitave jedinice).

Kao što postoji tendencija ka smanjenju broja vrsta divizija, tako isto postoji težnja kod velikih sila na Zapadu da se što više ujednači i organizacijska struktura divizija.

Tendencije koje se ispoljavaju u razvoju organizacijske strukture divizija kreću se u pravcu stvaranja dovoljno elastičnih struktura za vođenje borbenih dejstava, kako u nuklearnim tako i u konvencionalnim uslovima. Tipičan primer takvih tendencija, pored već ranije usvojenih divizijskih struktura (kao, na primer, kod Zapadne Nemačke), predstavljaju najnovije izmene u strukturi divizije KoV SAD.

Iako nije prošlo mnogo vremena od izvršene reorganizacije divizija po

»pentomic« sistemu (petorna formacija na principu borbenih grupa), SAD su već početkom 1962. godine prešle na novu organizacijsko-formacijsku strukturu divizija,³ koja se zasniva na brigadnom sistemu. U stvari, postoje tri štaba brigade (trojni princip) i odgovarajući broj samostalnih bataljona. Načelno, pešadijska, mehanizovana i vazdušnodesantna divizija imaju po 10 bataljona, a oklopna 11 (svaka brigada može imati u svom sastavu 2—5 bataljona i jedinice podrške).⁴

U pogledu organizacijske strukture divizija karakteristično je istaći da dok kod pojedinih zemalja (kao, na primer, kod Grčke, Italije i Francuske) postoje fiksne divizijske formacije, kod drugih (na primer, kod V. Britanije, pa i SAD) to nije slučaj. Naime, kod nekih zemalja postoje samo štabovi divizija (na primer, kod V. Britanije) kojima se prema potrebi pridaje broj samostalnih brigada (ili brigadnih grupa) — zavisno od konkretnog zadatka i situacije u kojoj će se dejstvovati. Međutim, i kod nekih od zemalja koje imaju fiksne formacije može doći, zavisno od situacije, do povećanja naših borbenih jedinica, tako da i one nisu fiksne u bukvalnom smislu (tako divizije Zapadne Nemačke u svom sastavu mogu imati i 5 brigada, a divizije SAD i do 15 bataljona).

Prilikom traženja rešenja o organizacijsko-formacijskoj strukturi divizija nastoji se, pored ostalog, da one bu-

³ Iako se smatralo da »pentomic« sistem divizija predstavlja jedno od najboljih rešenja za vođenje borbe u savremenim uslovima, došlo se ubrzo do zaključka da promene nastale u oružju i opremi, zatim koncepcije u pogledu vođenja borbenih dejstava u eventualnom budućem ratu, zahtevaju i novo prilagodavanje organizacijsko-formacijske strukture divizija.

⁴ Bataljoni, i to samostalni, uzeti su kao osnovne borbene jedinice zbog toga što se smatra da će oni, s obzirom na uslove u kojima bi se vodio eventualni budući rat, predstavljati najpogodnije jedinice (dovoljno jake) koje se mogu dodavati ili oduzimati pojediniim brigadama za izvršenje konkretnih zadataka, kao i za lakšu zamenu jedinica usled gubitaka do kojih će dolaziti u nuklearnim uslovima (svi bataljoni jedne iste vrste istog su organizacijsko-formacijskog sastava).

du što manjeg brojnog stanja (što manje glomazne), a da istovremeno budu što pokretljivije i da imaju što veću vatrenu moć. U vezi s tim primećuje se da brojno stanje sadašnjih divizija nije pretrpelo izrazito velike izmene u odnosu na divizije istih zemalja u II svetskom ratu (izuzev kod oklopnih divizija). Zapaža se da je u pojedinim zemljama, u periodu posle II svetskog rata, postojala tendencija da se brojno stanje divizija osetnije smanji, ali se pri tom pokazalo da to nije bilo nadoknađeno i odgovarajućim povećanjem njihove vatrene moći, te se opet prišlo povećanju brojnog stanja.⁵

Osnovne karakteristike jedinica za podršku. Na osnovu sastava, jačine i sredstava kojima raspolažu jedinice za podršku, jasno dolazi do izražaja tendencija da divizije budu osposobljene za uspešno izvođenje dejstava i bez posebnih ojačanja iz više komande, kao i uz izvesna ojačanja za samostalna dejstva za relativno duže vreme. Na to ukazuje i odnos između brojnog stanja osnovnih borbenih jedinica i jedinica podrške. Tako se, na primer, taj odnos između jedinica u sastavu pukova i jedinica podrške van pukova (u organskom sastavu divizija) kreće od 64 do 69 prema 31 do 36%. (Jedna trećina od ukupnog brojnog stanja divizije otpada na jedinice za podršku). Međutim, ako se uzmu u obzir i jedinice podrške koje se nalaze u sastavu pukova (brigada), onda se taj odnos znatno menja u prilog jedinica za podršku. Tako, ako se računaju sve jedinice podrške van sastava borbenih bataljona, onda on iznosi oko 50:50%.

Jedinice borbene podrške divizije organizovane su tako da mogu biti upo-

⁵ Tako je, na primer, prilikom prelaska na organizacijsko-formacijsku strukturu po »pentomic« sistemu, brojno stanje pešadijske divizije SAD iznosilo 13 748 ljudi (pešadijska divizija SAD u II svetskom ratu brojala je nešto više od 15 000), dok po najnovijoj organizacijsko-formacijskoj strukturi američka pešadijska divizija broji nešto ispod 16 000 ljudi.

trebljene kako za neposrednu podršku pojedinih nižih borbenih jedinica (pukova, brigade), tako i za opštu podršku divizije u celini. Kolike su jačine i kakvog sastava jedinice koje bi načelno imale jednu ili drugu namenu zavisi, uglavnom, i od toga koje jedinice za podršku, i kakvog sastava, postoje u potčinjenim borbenim jedinicama (pukovima, brigadama). U vezi s tim došle su do izražaja dve tendencije.

U divizijama nekih zemalja (kao, na primer, Zapadne Nemačke) potčinjene jedinice (pukovi, brigade) imaju u svom sastavu sve osnovne jedinice za podršku, a osnovna namena divizijskih jedinica za podršku je podrška za račun divizije (mada se i ovde, za izvesne situacije ne isključuje mogućnost odvajanja izvesnih delova za ojačanje nižih jedinica — pogotovo ako i divizija dobija ojačanje). Kod drugih zemalja (kao, na primer, SAD), jedinice za podršku nalaze se u organskom sastavu divizije, a potčinjenim jedinicama se pridaju one jedinice i u onoj jačini koja je potrebna za konkretnu situaciju (organizacijski su postavljene tako da je za svaku potčinjenu jedinicu predviđena i orgovarajuća jedinica za podršku). U vezi sa tim, u prvom slučaju potčinjene jedinice (pukovi, brigade) su i snabdevački organi, dok u drugom ne ulaze u lanac snabdevanja (na primer, potčinjene jedinice — pukovi, brigade — kod Z. Nemačke ulaze u lanac snabdevanja, dok kod SAD i Italije ne ulaze).

Artiljerijske jedinice čine gro jedinica za podršku. Njihova organizacijska struktura i sastav usklađeni su sa namenom pojedinih delova artiljerije. Tako, na primer, divizije SAD imaju tri diviziona za neposrednu podršku (tri brigade), sastavljena od haubica 105 mm, a jedan mešoviti divizion (tri baterije haubica 155 mm i baterije haubica 203 mm) i divizion za lansiranje

nuklearnog oružja (4 lansirna postolja) kao sredstva za opštu podršku divizije (mada se ne isključuje mogućnost da i brigade budu date brigadama kao sredstva za podršku). Kod Zapadne Nemačke, s obzirom da brigade za neposrednu podršku imaju u svom sastavu artiljerijski divizion, artiljerijski puk divizije načelno služi za opštu podršku divizije (za manevar artiljerijskom vatrom).

PAA jedinice se nalaze u sastavu divizija svih armija, izuzev SAD kod kojih se one nalaze u sastavu korpusa i armija. Jačina divizijskih PAA jedinica kreće se od 3 do 5 baterija.

Inžinjerijske jedinice u organskom sastavu divizija u jačini su jednog bataljona. Međutim, kao i artiljerijske i inžinjerijske jedinice se razlikuju prema svojoj strukturi, sastavu i nameni. Kod nekih zemalja, kao, na primer, kod Zapadne Nemačke, s obzirom da i brigade imaju u svom sastavu inžinjerijske jedinice (jačine čete), inžinjerijski bataljon je namenjen, načelno, za izvršenje zadataka za račun divizije kao celine, dok kod drugih zemalja, kao, na primer, kod SAD, ovi inžinjerijski bataljoni, pored delova za izvršenje zadataka za račun divizije kao celine, imaju u svom sastavu i jedinice (jačine čete) čija je osnovna namena podrška potčinjenih jedinica. Pored jedinica za izvođenje pionirskih radova, inžinjerijski bataljoni imaju i sredstva za forsiranje reka (pontonsku opremu i mostovne parkove), što ukazuje na tendenciju da divizije budu i sa te strane osposobljene za brza i neprekidna dejstva.

Avio i helikopterske jedinice različitog su sastava i namene. Kod nekih zemalja, kao, na primer, kod Italije, namenjene su isključivo za potrebe osmatranja (otuda je i njihov broj mali), dok su kod drugih, kao, na primer SAD, Z. Nemačke, pored zadataka

osmatranja, namenjene i za dotur materijala i evakuaciju ranjenika, sa jasno izraženom tendencijom daljeg osposobljavanja i za prenos manjih taktičkih desanata. Tako, na primer, avio-bataljon SAD, pored jedinica čija je osnovna namena osmatranje i neposredno izviđanje, ima i posebnu jedinicu za prenos trupa kojom može da u jednoj turi prebaci streljačku četu.⁶

Izviđačke jedinice, iako ne spadaju u elemente za podršku, s obzirom na tendenciju razvoja, sastav, mesto i ulogu, kao i zadatke koje izvršavaju, trebalo bi posebno istaći. Naime, za razliku od izviđačkih jedinica koje su postojale u sastavu divizija u II svetskom ratu, ovim jedinicama se danas pridaje daleko veća važnost. One sve više postaju borbene jedinice jer u svom sastavu imaju i osnovne jedinice rodova (artiljeriju i tenkove), a izviđački bataljon američke armije i helikoptere, među kojima, pored onih za osmatranje i izviđanje, ima i helikoptera namenjenih za vatreno dejstvo (naoružanih mitraljezima i uređajima za lansiranje raketa). Ovakav sastav izviđačkih jedinica divizije uslovljen je i novim zadacima koji se pred njih postavljaju, kao i načinom na koji će se izviđanje izvoditi (jače izraženo izviđanje pod borbom). Pored osnovnih zadataka (izviđanje), izviđačke jedinice mogu biti upotrebljene i za aktivna dejstva, kao što su ona u međuprostorima, za zaštitu krila i bokova, a eventualno i za obezbeđenje pozadinskog rejona od dejstava infiltriraca, partizanskih jedinica i vazдушnih desanata.

Jedinice vojne policije postoje gotovo u svim divizijama zapadnih zemalja. Tako, na primer, u američkim divizijama postoji četa vojne policije jači-

⁶ To svakako ukazuje i na koncepciju da američka divizija bude osposobljena i za izvođenje samostalnih taktičkih desanata u toku svojeg dejstva.

ne oko 180 ljudi, u francuskim divizijama jačine oko 170, dok u italijanskim i zapadnonemačkim jačine svega 120 ljudi.

Osnovni zadaci tih jedinica jesu: obezbeđenje saobraćaja, hvatanje dezertera, sprovođenje zarobljenika, prikupljanje i sprovođenje izbeglica (civila) itd.

Od jedinica veze sve vrste divizija imaju bataljone različitog sastava i jačine. Ovi bataljoni imaju posebne jedinice (čete) za organizovanje veze u okviru štaba divizije, a posebne (isto čete) za organizovanje veze štaba divizije sa potčinjenim jedinicama.

Jedinice pozadinske podrške. Pored nastojanja da se divizije što više osamostale u pogledu organskih sredstava borbene podrške, postoji ista tendencija i u odnosu na pozadinsku podršku. Od ukupnog brojnog stanja divizija, na jedinice pozadinske podrške u sastavu divizija i pukova otpada 10—20%. Pored snabdevačkih i sanitetskih jedinica, u sastavu pozadinskih jedinica savremenih divizija posebno mesto zauzima ju transportne jedinice, kao i jedinice za održavanje i opravke.

Naoružanje i oprema. S obzirom na važnost i ulogu, obimnost i raznovrsnost naoružanja i opreme koji se nalaze u organskom sastavu divizija, u ovom članku ne mogu biti obuhvaćena niti detaljnije obrađena sva pitanja. Zbog toga ćemo ovde samo ukazati na neke opšte tendencije u pogledu što većeg poboljšanja pojedinog naoružanja, kao i uvođenja novog.

Broj artiljerijskih i minobacačkih oruđa u sadašnjim divizijama manji je od njihovog broja u divizijama u II svetskom ratu.⁷ Međutim, ovako grubo

⁷ Tako je, na primer, američka pešadijska divizija u II svetskom ratu imala u svom sastavu preko 200 artiljerijskih oruđa i minobacača, dok ih nova divizija ima ispod 200. Kod nekih drugih armija taj odnos je još izrazitiji u korist divizija iz II svetskog rata.

poređenje daje pogrešnu sliku o značaju i ulozi koji se danas pridaju artiljeriji i minobacačima. Naprotiv, dosadašnja nastojanja (a i dalje tendencije) pokazuju da se njihovom kvalitetu poklanja puna pažnja (poboljšan domet, preciznost, brzina gađanja, manevarska sposobnost). O tome govore i sledeće činjenice:

Mnoga od artiljerijskih i minobacačkih oruđa iz II svetskog rata izbačena su iz sadašnjeg naoružanja. Tako, na primer, u sadašnjim divizionama skoro i ne postoje više minobacači 50 mm i 60 mm, koji su u pešadijskim divizionama Nemačke i SAD u II svetskom ratu bili zastupljeni sa 56—67%. Dalje, izbačeni su iz upotrebe, pored ostalih, topovi 37, 45, 76, 150, 152 mm; haubice 75 mm i druga oruđa.

Poboljšan je kvalitet, pa i broj oruđa koja su ostala u naoružanju. Tako je, na primer, broj haubica 155 mm povećan od 12 na 18 oruđa, a broj minobacača 81 mm od 54 na 63 itd.

Uvedena su u naoružanje i potpuno nova artiljerijska oruđa i minobacači: topovi 85 mm, haubice 120 i 203 mm, minobacači 106,7 mm, 120 mm, 160 mm i dr.

Pored toga, s obzirom na upotrebu tenkova u eventualnom budućem ratu, njihovo mesto i ulogu, kod armija skoro svih zemalja nastoji se da ne samo divizija, već i njene potčinjene jedinice, imaju u svom organizacijsko-formacijskom sastavu sredstva za borbu protiv tenkova. Pored tenkova i artiljerijskih oruđa, kao nova sredstva uvedeni su pt vođeni projektili, bestrzajni topovi, a sve su izrazitije tendencije i za poboljšanjem kvaliteta samohodnih pt oruđa itd. S obzirom na predviđanje brzih prodora oklopnih jedinica i mogućnost njihovog brzog izbijanja i u pozadinske rejone, pozadinske jedinice moraju takođe imati u svom sastavu sredstva neposredne protivtenkovske odbrane.

Tenkovi su se u II svetskom ratu nalazili samo u sastavu pešadijskih divizija nekih zemalja, na primer, Francuske. Međutim, danas ne samo što pešadijske divizije imaju u svom sastavu tenkove, već sve više dolazi do izražaja tendencija njihovog uvođenja i u niže jedinice (tako, na primer, tenkovske bataljone u sastavu brigada ima Z. Nemačka, dok SAD imaju tenkovske brigade u sastavu mehanizovanih divizija). Na taj način tenkovi sve više predstavljaju vrlo važno sredstvo za obezbeđenje uspeha u borbi. Puna pažnja poklanja se ne samo povećanju njihovog broja već i poboljšanju kvaliteta. Kod savremenih tenkova, u odnosu na one iz II svetskog rata, došlo je do povećanja veličine, kvaliteta motora, radijusa dejstva; tenkovi su dobili topove jačeg kalibra (najveći deo ima topove kalibra od 90—122 mm), a opremljeni su stabilizatorom za gađanje u pokretu i infracrvenim uređajima za noćnu vožnju i dejstvo itd.

Veliki broj tenkova u sastavu divizija, kao i poboljšanje navedenih kvaliteta uticali su, pored ostalog, i na znatno povećanje vatrene moći sadašnjih divizija, njihovu probojnu moć, mogućnost eksploatacije efekata dejstva nuklearnog oružja itd.

Sredstva za lansiranje nuklearnog oružja (u sastavu jedinica) predstavljaju novinu u odnosu na II svetski rat. Do pre nekoliko godina ona su se nalazila u rukama viših komandi. Međutim, i ovde sve više dolazi do izražaja tendencija njihovog uvođenja i u niže jedinice. Tako se ova sredstva danas nalaze i u organskom sastavu divizija Zapadne Nemačke, SAD i Francuske. Iako njihov broj nije velik,⁸ s obzirom na jačinu nuklearnih bojevih

⁸ Postoje tendencije i brojnog povećanja. Tako je »pentomic« divizija SAD imala dva lansirna postolja *Honest John*, a nove divizije imaju po 4 postolja (haubice 203 mm takođe mogu lansirati nuklearne bojeve glave).

glava koje mogu lansirati, ona u velikoj meri, mogu da povećaju ofanzivnost jedinica.

Tendencija uvođenja sredstava za lansiranje nuklearnog oružja i u niže jedinice došla je do izražaja i u najnovijoj reorganizaciji divizija SAD, po kojoj i borbeni bataljoni (kao i izviđački) u sastavu novih divizija dobijaju sredstva za lansiranje nuklearnog oružja — *Davy Crockett* (svaki bataljon po 3 lansirna postolja). Spuštanjem sredstava za lansiranje nuklearnog oružja čak do bataljona želelo se da i bataljoni budu što više osposobljeni za ofanzivna dejstva, da mogu što pre dejstvovati po pokretnim ciljevima, kao i radi povećanja sigurnosti sopstvenih trupa u dodiru prilikom dejstva po prednjim delovima neprijatelja.

Oprema koja se sada nalazi u sastavu divizija daleko je kvalitetnija od one koja je postojala u II svetskom ratu. Pored tendencije poboljšanja kvaliteta kod dosadašnje opreme, uvodi se i nova koja umnogome treba da poveća efikasnost dejstva jedinica pri različitim terenskim i vremenskim uslovima (sredstva za izvođenje radova, amfibijska i ostala sredstva za savlađivanje vodenih prepreka, motorna vozila uopšte, sredstva veze i dr.). Postoji tendencija da se, radi ostvarenja što efikasnijeg dejstva, mnoga sredstva koja su se ranije nalazila u organskom sastavu divizija (pa i viših jedinica) spuste i u niže jedinice.

Interesantno je istaći da se u sastavu američkih bataljona, pa i streljačkih četa, nalaze i radari za osmatranje prednjeg kraja.⁹ Potreba za ovakvim radarom pojavila se s obzirom na važnost izviđanja pokreta neprijateljevih jedinica (vozila i ljudi) koji se izvode

⁹ Bataljon ima ukupno 8 radara, od kojih svaka streljačka četa po 2. Prema podacima, radari u sastavu čete imaju maksimalni domet za otkrivanje pojedinaca u pokretu do 1,6 km, a većih transportnih sredstava do 5,4 km. Bataljonski radari imaju veći domet.

pod zaštitom mraka, magle ili dimne zavese, kako bi se onemogućilo neposredno iznenađenje od strane neprijatelja.

Poboljšanjem kvaliteta postojećeg i uvođenjem u sastav divizija novog naoružanja, vatrena moć sadašnjih divizija povećana je u tolikoj meri, u odnosu na divizije iz II svetskog rata, da je u tom pogledu teško praviti poređenje. Naime, ona je povećana, zavisno od zemlje, za 3—7 puta, tako da njihova vatrena moć danas iznosi 70—100 (i više) tona u minuti (ne računajući nuklearno oružje). Ovo se može približno proračunati ako se uzme, recimo, kao primer, da je u II svetskom ratu vatrena moć nemačke pešadijske divizije iznosila 15 849 kgr/min.

Postoje izgledi za još veće povećanje vatrene moći divizija, odnosno za osetno povećanje vatrene moći osnovnih borbenih jedinica (pukova i bataljona).¹⁰ Sve to pokazuje težnju za što ofanzivnijim dejstvima, kao i da za nanošenje brzih i kratkih udara, koji će prouzrokovati što veće gubitke kod neprijatelja, treba da budu osposobljene i niže jedinice.

Rešavanje problema pokretljivosti. Težnja ka što većoj ofanzivnosti i većem tempu u izvođenju borbenih dejstava, zatim zahtev za ostvarenje što veće rastresitosti jedinica u uslovima upotrebe nuklearnog oružja kako bi se obezbedilo što brže zauzimanje rastresitog rasporeda, kao i koncentracija snaga na odlučujućim mestima, usloveli su da se rešavanju problema pokretljivosti uopšte, a u okviru divizija posebno, pokloni puna pažnja. Rezultati do sada postignuti u rešavanju ovog problema, u odnosu na raniji period, su veliki, sa daljom težnjom za usavršava-

¹⁰ Interesantno je istaći da je, na primer, vatrena moć austrougarske divizije u I svetskom ratu iznosila 3947 kg čelika u minuti, dok danas vatrena moć bataljona u pojedinim armijama iznosi približno isto.

njem postojećih transportnih sredstava i pronalaženjem novih.

Iako je tom problemu poklanjana velika pažnja i u periodu II svetskog rata, ipak su se i armije velikih sila dobrim delom oslanjale na transport zasnovan na konjskoj vuči. Tako je u II svetskom ratu nemačka pešadijska divizija imala u svom sastavu oko 5000 konja. Jedino je američka pešadijska divizija koristila samo motorni transport, ali nije imala toliko transportnih sredstava da istovremeno pokrene sve svoje ljudstvo i opremu.

Danas, međutim, kod ovih dveju navedenih zemalja, divizije su 100% motorizovane (izuzev američke pešadijske divizije). Broj motornih sredstava u sastavu savremenih divizija povećao se u odnosu na vozila iz II svetskog rata za 2,5—3,5 puta, a kod Zapadne Nemačke čak i za 8—9 puta, tako da se broj motornih vozila u nekim divizijama kreće i do 5000.

Rodi povećanja pokretljivosti i van puteva, divizije u svom sastavu imaju veliki broj oklopnih transportera, tako da se njihov broj danas kreće od blizu 400 do preko 650. Pored toga, radi ostvarenja što većeg tempa dejstva, nastoji se da i rečni tokovi ne predstavljaju više prepreke, čak i za pojedina sredstva borbene podrške.¹¹ Zatim, radi se na razvoju vozila koja će leteti neposredno iznad zemlje i omogućiti vojnicima da bez zadržavanja savlađuju terenske prepreke kao što su, na primer: močvare, reke, šume, kontaminirano zemljište, itd.

Pored mera koje se preduzimaju za povećanje pokretljivosti divizija na kopnu, proučavaju se i mere za prilagođavanje čitavih jedinica, njihovog naoružanja i opreme (uključujući i sredstva za lansiranje nuklearnog oružja) za prenos vazдушnim putem. Da-

¹¹ Tako su, na primer, oklopni transporteri H 105 i 155 mm u sastavu američkih divizija osposobljeni i za amfibijska dejstva.

nas se u armijama pojedinih zemalja (na primer, SAD i Z. Nemačke) i borbeni bataljoni iz sastava divizija osposobljavaju za upotrebu u vidu manjih taktičkih desanata, ili za pridavanje vazdušnodesantnim divizijama prilikom njihove upotrebe.¹²

Tendencije osamostaljenja pojedinih jedinica divizije. S obzirom na karakteristike eventualnog budućeg rata, sve više dolazi do izražaja tendencija osamostaljenja i nižih borbenih jedinica iz sastava divizija — pukova (brigada), pa i bataljona.

Pukovi (brigade) imaju u svom sastavu (ili se planira da dobiju) jedinice skoro svih rodova i službi: tenkove, artiljeriju za podršku i pt artiljeriju, minobacače, protivavionsku artiljeriju, inženjeriju i druge jedinice, tako da oni danas predstavljaju združene jedinice. Jačina ovih jedinica je različita. Tako, na primer, oklopno-grenadirski brigada zapadnonemačke divizije ima u svom sastavu oklopni bataljon, artiljerijski divizion, inženjerijsku četvu, bataljon za snabdevanje, izviđačku četvu. Brigade u sastavu novih američkih divizija takođe mogu imati bataljon tenkova, artiljerijski divizion za podršku, inženjerijsku četvu, izviđačku četvu i jedinice za snabdevanje (prema potrebi).

Bataljoni u sastavu pukova (brigada), kao i samostalni bataljoni u američkim divizijama, prema svom brojnomo stanju, naoružanju i opremi koju imaju u svom sastavu, takođe predstavljaju jedinice čijem se osamostaljenju sve više teži i u kojima su (ma-

¹² Može se uočiti da u okviru KoV velikih armija ima mali broj čisto vazdušnodesantnih divizija (iako se stalno govori i piše da će jedna od karakteristika eventualnog budućeg rata biti masovna upotreba vazdušnih desanata). Može se zaključiti da vazdušnodesantne divizije (ili njihovi delovi) služe samo kao jezgro za vazdušni desant, za osvajanje početne vazdušnodesantne osnovice i omogućavanje spuštanja pešadijskih divizija (ili njihovih delova).

da u manjoj meri) uglavnom zastupljeni svi rodovi i službe. Ovakva težnja — ka što jačim bataljonskim formacijama (čije brojno stanje iznosi i oko 1000 ljudi), u kojima su zastupljeni skoro svi rodovi i službe — ukazuje da će oni, s obzirom na uslove nuklearnog bojišta i zahteva koji se u vezi sa tim postavljaju, sve više predstavljati osnovne borbene jedinice.

U bataljonima postoje jedinice za vatrenu podršku, inženjerijske jedinice, izviđačke, pt jedinice, jedinice za vezu, za snabdevanje i sanitetske. Od sredstava vatrene podrške, bataljoni, zavisno od armije, imaju minobacače 81 mm, 106 mm, 120 mm, a bataljoni SAD, kao što je napred izneto, i sredstva za lansiranje nuklearnog oružja. Osim toga, za borbu protiv tenkova, pored ručnih bacača i bestrzajnih topova, bataljoni SAD imaju i pt vođene projekte.

Promene u organizacijsko-formacijskoj strukturi divizije posle II svetuskog rata bile su vrlo česte kod pojedinih zemalja i predstavljale su, pored ostalog, rezultat novih koncepcija u pogledu izvođenja borbenih dejstava, nov stepen razvoja tehnike i naoružanja, nužnu potrebu radi usklađivanja strukture sopstvenih divizija sa organizacijsko-formacijskom strukturom divizija ostalih zemalja, ili radi stvaranja divizije koja će se po svojoj strukturi i jačini moći suprotstaviti dejstvima odgovarajuće jedinice eventualnog neprijatelja.

Prilikom razmatranja i usvajanja sadašnjih organizacijsko-formacijskih struktura divizija, pored ostalog, pošlo se i od toga da: nova organizacijsko-formacijska struktura divizija omogućiti njihovu upotrebu kako u nuklearnim, tako i u konvencionalnim uslovima; odgovara uslovima rata koji će u svojoj suštini imati ofanzivan karakter; bude u skladu sa karakteristikama zemljišta na kome će se ove divizije upotrebiti; zatim, da to ne budu glomazne

jedinice, mada u pogledu tehnike dobro opremljene i velike vatrene moći, kao i da bude izvršeno združivanje rodova i kod nižih jedinica tako da se divizije i niže jedinice što više osposobe za vođenje samostalnih ili polusamostalnih borbenih dejstava; najzad, da broj komandnih veza komandanata bude što je moguće manji, kao i da se smanje problemi vezani za snabdevanje jedinica.

Na kraju, na osnovu napred iznetog, dolazi se do zaključka da se divizije danas smatraju višim taktičkim jedinicama, osposobljenim i odgovornim za vođenje odlučujućih borbenih dejstava, dok će korpusi i armije (tamo gde korpusi ne postoje) biti, uglavnom, koordinatori izvođenja dejstava na širem području. U vezi sa tim, jedinice potčinjene diviziji (pukovi, brigade) dobijaju sve važniju ulogu u borbi, zbog čega se i teži njihovom što većem osamostaljenju.

J. Manasijević

